

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

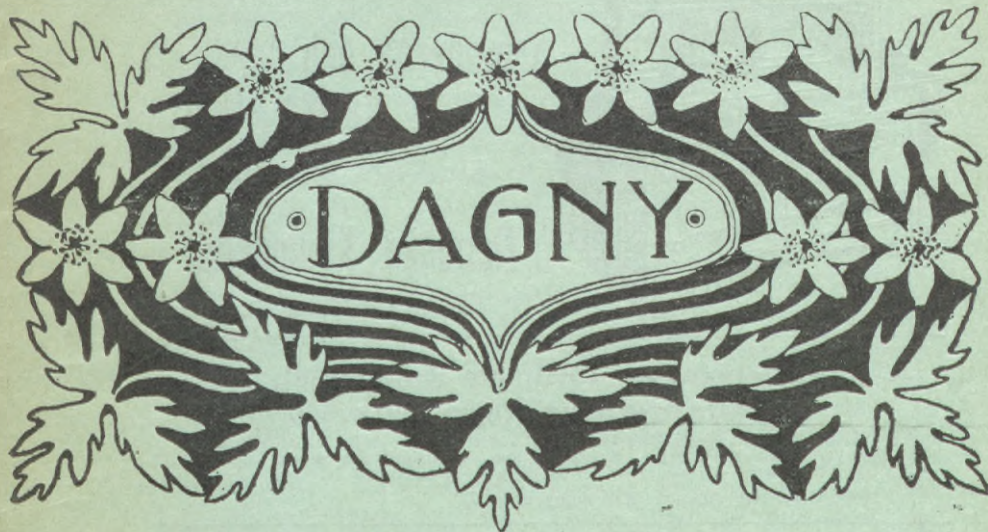

 Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 54 Drottninggatan, 1 tr., insända årsafgifter och prenumerationsafgifter.

1903

Ny följd VI årg.

Häft. 4

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA

OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

NATANAEL BESKOW: Till frågan om kvinnans politiska rösträtt.

KLARA JOHANSON: Anna M. Roos' diktning.

CECILIA MILOW: Från mitt vandringsår. IV. Ett amerikanskt fängelse.

Tyska kvinnoföreningar till sedlighetens höjande.

Från riksdagen 1903.

Föreningsmeddelanden.

Bilaga: De kvinliga kontors- och butiksbiträdenas ställning.

SVECIA,

Olycksfall-försäkringsanstalten **GOTHIA.**

Afslutar olycksfallförsäkringar på liberalaste och tidsenligaste villkor.

Hufvudkontor: Regeringsgatan 40, 2 tr.

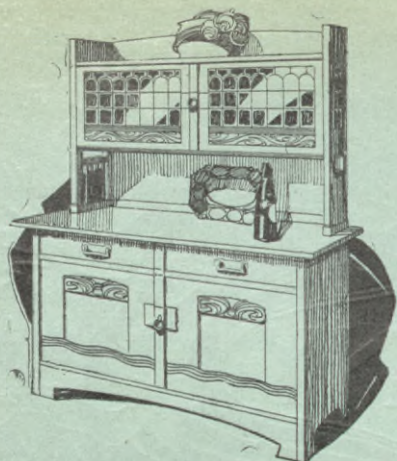
Solidt, tidsenligt Lifförsäkringsbolag.
Ömsesidighetsprincip. — Svensk dödlighet.

Kontor: Regeringsgatan 40.

Salubrin.

Försök Salubrin! Det är känt och användt inom hela landet, men Ni torde knappast kunna finna någon, som, om han på ändamålsenligt sätt användt det, icke funnit sina förhoppningar om dess välgörande verkningar öfverträffade, vare sig han använt det till särbehandling eller mot andra yttre skador, mot blodstockningar och inflammationer, mot hosta, för toalettändamål eller något annat i beskrifningen angifvet syfte.

Salubrin tillhandahålles i Parfym-, Specerri-, och Färgaffärer. Partilager hos Geijer & C:o, Stockholm.

Möbler

i moderna och
 antika stilar.

Stor utställning
hos
Nordiska Kompaniet,
Stureplan.

— Aktiebolaget Nordiska Kompaniet. —
Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden-, kläde-, lirt- och yllestramalj, passande för **Dukar, Portiärer, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar** m. m. Mönster uthyras. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

Obs.! Ändrad adress: Regeringsgatan 5.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: **Fröken H. Cronius.**

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

 Allt arbete utföres noggrant och af bästa material.
Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,
52 Drottninggatan 52.

Sjuksköterskor

med goda betyg öfver genomgångna lärokurser och utöfvad praktisk verksamhet finnas anmälda å Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå, 25 Tunnelgatan. — Allm. Tel. 82 11. Riks Tel. 68 98.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, 54 Drottninggatan,

finnas anmälda kvinnliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, bonner, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster m. fl.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10-4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten inflyttna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att in-teckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdel-ningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada,

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

HYLIN & C^{os}

FABRIKSAKTIEBOLAG

— KONGL. HOFLEVERANTÖR. —

UTSTÄLLNINGSTVÅLAR:

VIOL, HYACINTHE, HÉLIOTROPE, SYRÉN M. FL.

THEA-ROS-PARFYM M. FL.

prisbelönda med

GULDMEDALJ I STOCKHOLM 1897
I GEFLE 1901.

Försäljes i våra butiker

12 Regeringsgatan — Vesterlånggatan 16

A. T. 64 69.

A. T. 24 97.

samt hos alla finare parfymhandlare i riket.

(S. T. A. 99922)

Aug. Magnusson

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

STOCKHOLM.

(Etablerad 1860.)

Största lager i Norden

af

Kulörta och Svarta Klädningstyger
i **Siden** och **Ylle**,
Bomullsvoror, Kapptyger och Schalar.

Afdelningen

för å egen fabrik confectionerade artiklar, in-
rättad efter utländskt mönster, erbjuder ett

storartadt urval af **färdiggjorda**

Promenad- och Sällskapsklädningar,

Bluslif och Kjolar,

*Res-, Rid-, Velociped- o. Gymnastikdräk-
ter, Morgonrockar och Underkjolar m. m.*

Allt efter senaste modeller.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 2867.

**Profver på begäran
kostnadsfritt.**

Riks-Telefon 6 26
Allm. Telefon 28 67

OBSERVERA det stora lagret i Svarta Klädningstyger.

Till frågan om kvinnans politiska rösträtt.

Ett diskussionsinlägg.

(Ur tidskriften *Läsning för Hemmet* 1902. *)

Utöfningen af politisk rösträtt är ej blott en rättighet utan en medborgarplikt. Man skall därvid ej tjäna sig själf utan samhället — fastän det nog också kan hända, att samhället är sådant, att den enskilde gent emot detsamma måste kämpa för sina lifsintressen och därför kräfvat sin rätt att rösta. Just från samhällets synpunkt synes det mig emellertid vara mycket önskvärdt, att kvinnan får inflytande på det politiska lifvet. Det är så många frågor, som knappast utan henne bli lösta på ett tillfredsställande sätt. Jag tänker på nykterhetslagstiftningen, fattigvårdslagstiftningen, arbetarelagstiftningen och särskildt de grenar däraf, som beröra ålderdomsförsörjning, bostadsförhållanden samt barn- och kvinnoarbete. Vidare: skolväsendet, i synnerhet i hvad det rör flickskolorna och de allt allmänna samskolorna, som ju enligt det kongl. komitéförslaget nu äfven skola komma att ingå i de allmänna läroverkens organisationsformer, och slutligen all lagstiftning, som rör skydd för ett sedligt lif. Hvem kan förneka, att bland vårt lands bildade kvinnor finns en stor mängd med ej blott varmt hjärta utan ock praktisk blick och sakkunskap i dessa och dylika frågor? Hafva vi råd att undvara deras inflytande på valet af lagstiftare?

Utom det att flera af dessa frågor ligga närmare kvinnan än mannen, är det en egenskap i kvinnans karaktär, som gör hennes inflytande på de allmänna angelägenheterna så önskvärdt: jag menar förmågan af intuitiv uppfattning. Det torde ej vara någon förolämpning mot kvinnokönet, om man säger, att dess representanter i allmänhet ledas mer af känsla än af nyktert tänkande. Bådadera behöfvas. Tänkandet behöfver kompletteras af känslan. Man kan lätt genom ett klyftigt eller snusförnuftigt resonnemang komma ifrån

*) Anledningen till detta uttalande är närmast att finna i en uppsats i L. f. H., som förfäktar en annan ståndpunkt i frågan. Jag har ändrat några uttryck, som direkt syfta på den nämnda uppsatsen; i sak är ingenting ändradt.

Förf.

den *plikt*, som känslan för det rätta visat en på. Huru många exempel därpå kunna ej våra riksdagsförhandlingar lämna! Äfven där resonnemenget ej hafva det, mer eller mindre medvetna, syftet att grumla plikt-känslan, kan det lätt hända, att de leda till ett ändlöst och fruktlöst sysslande med detaljer — och ett skeptiskt vändande på svårigheterna, så att till slut ingenting blir gjordt.

Med känslan är tron nära besläktad. Kvinnan är starkare i tron än mannen. Och äfven i det politiska lifvet behöfs tro. Det är intet annat än tron på sanningen och rättfärdigheten, som kan flytta de berg af fördomar och missförhållanden, som stänga vägen till frihet och rättvisa.

Men, säger man, låt vara att möjligen det politiska lifvet skulle vinna på kvinnans deltagande däri — det enskilda lifvet skulle förlora därpå, lifvet i hemmet; och kvinnan själf skulle förlora därpå, förlora i kvinlighet.

Jag utgår från den sista invändningen, emedan den synes mig viktigast och emedan den förra väsentligen hvilat på den senare.

Hvad är kvinlighet? Olika tider och olika folk gifva olika svar därpå. Kanske också olika individer på samma tid och i samma folk. Mer och mer börja vi dock samlas kring den tanken, att det som mer än något annat ger kvinnan hennes särskilda ställning som kvinna är moderskallet. Är det så — och det är väl ovedersägligt — då synes mig den kvinna vara mest kvinlig, som är bäst utbildad för det kallet. Jag kan ej finna, att ett värdigt deltagande i det politiska lifvet — om det ovärdiga, upphetsade, lidelsefulla talar jag icke — skulle i detta hänseende verka hämmande. Tvärtom. Skall icke en mor kunna inverka bättre på sonen-medborgaren, om hon kan tala med honom om medborgarplikt och medborgarrätt ej såsom en omyndig varelse, som af honom kan afspisas med ett nedlåtande: »sådant förstår inte fruntimmer», utan som en medborgare, som både äger och utöfvar full medborgarrätt? — Jag tror, att kvinnans rätt att göra sin röst gällande i det politiska lifvet skulle på ett högst välgörande sätt öka hennes inflytande i hemmet. Och är det ej den bildande kvinnans — moderns och systemens — inflytande, som skall vara det kraftigaste värnet mot den manliga ungdomens förråande i tänkesätt och sed?

Mycket möjligt att det kan komma till en och annan politisk skärmytsling inom hemmets fridlysta område. Men den husfrid, som ej är byggd på bättre grundvalar än att den ramlar för en skiljaktig politisk uppfattning, den är ej värd att stöttas. Må den ramla!

Kanske kan på dess ruiner byggas en solidare gemenskap mellan man och hustru, där rätten för den senare att ha sin själfständiga mening helt och fullt respekteras och där mannen med aktning kan lyssna till sin hustrus omdöme öfver allmänna angelägenheter. Lika litet som kvinnans värde såsom mor behöfver förlora på ett deltagande i det politiska lifvet, lika litet behöfver hennes värde såsom hustru göra det.

»Nej», torde mången invända, »kanske ej det inre värdet, det moraliska och intellektuella, men det mera yttre: det estetiska, som — säga hvad man vill — dock är af så ofantligt stor betydelse i det verkliga lifvet». Jag vill ingalunda förneka, att begreppet kvinnlighet äfven är estetiskt bestämdt och att denna sida däraf är mycket viktig. Lifvet skulle förlora mycket af sitt behag och kulturen en af sina starkaste häfstänger, om det estetiskt-kvinnliga — naturligtvis taget ej blott i fysisk mening — försvunne från jorden. Men just den omständighet, som af motståndarna till kvinnans politiska rösträtt stundom starkt betonas: att man och kvinna äro *skapade* olika, med såväl psykisk som fysisk olikhet — just denna omständighet synes mig innebära en garanti för att det estetiska momentet ej kan elimineras bort ur det kvinnliga släktet genom sådana förändringar i kvinnans samhällsfunktioner som de här ifrågasatta. Är detta moment väsentligt, så hör det med till denna medskapade olikhet, och i så fall kan det ej utplånas. Vore det icke väsentligt — då kunde det ju gärna offras.

Det kan nog hända, att öfvergångstiden skulle ge oss intryck af en okvinlig typ, som hölle på att utvecklas. Men det blefve öfvergående. Naturligtvis skulle de okvinnliga kvinnorna begagna tillfället att exponera sin okvinnlighet; en del lättledda naturer skulle kanske sträfvat att likna dem, och idealet för en hel del unga flickor skulle kanske en tid bortåt vara en kvinna med karlfasoner. Men det går öfver. Ha vi ej upplefvat något liknande förut — när kvinnan kämpade sig fram till arbetsområden, som länge varit henne förvägrade? Kampen har gifvit anledning till många öfverdrifter och misstag; men dessa utjämnas af sig själfva, och då visar sig resultatet vara en kvinna, som har större förmåga att inge en man ej blott kärlek utan äfven respekt och att erbjuda ett samlif, rikt på intresse och ömsesidigt själfständigt gifvande. Skulle ej denna nya utvidgning af kvinnans lifsområde gifva samma resultat? Jag tror det.

Och så en sak till. Våra omdömen om det estetiskt-kvinnliga

— liksom öfver hufvud om estetiska företeelser — äro ofta bra nog konventionella. Det nya stöter oss för hufvudet, och vi utropa: så okvinligt! Men är detta nya något, som ej strider hvarken mot kvinnans fysiska eller psykiska begåfning och ej heller mot hennes etiska lifsuppgift, så blir den estetiska känslan småningom uppfostrad däraf, och vi sluta med att ej blott tolerera utan finna behag i den med ett nytt moment riktade kvinnotypen.

Natanael Beskow.

Anna M. Roos' diktning.

I en satirisk jubileumsbetraktelse öfver hundrade upplagan af Gustav Frenssens måttlöst applåderade roman »Jörn Uhl» snärtar den tyske kritikern Leo Berg sina inhemska kollegers mani att upptäcka storheter. Angriparen är kvick och ondskefull och följaktligen orättvis, men det ser dock ut, som om åtskilliga af dessa herrar saknade ro att afbida ett passande tillfälle att vädra de recensentsuperlativ, som ligga till reds i deras skrifbordslädor för »das noch nie dagewesene». Fenomenet är emellertid visst inte enbart lustigt — benägenheten att uppskatta, ifvern att beundra förblir en sympatisk egenskap, äfven om den stundom tar sig förhastade utbrott. Det finns ju alltid någon Leo Berg, som kan skynda till och ösa en skopa vatten öfver entusiasmen.

Här i landet skulle en sådan däremot svårligen hitta ett fält för sin antikritiska släckningsverksamhet. Hos oss råder ingen upptäckarlust utom i fråga om nordpolen, och här springer man inte omkring med ljus och lykta för att spana efter litterära förtjänster. Fastmera måste dessa presentera sig själfva på ett lättfattligt och iögonenfallande sätt samt alltsomoftast gifva en ny påminnelse om sin tillvaro för att lyckas intränga i det allmänna litteraturmedvetandet, som dessutom ogärna bereder plats åt mer än ett fåtal namn samtidigt. Jag tycker mig förnimma, hur en trött suck stiger ur svenska publikens bröst, hvar gång det ånyo går därhän med någon författare, att han icke längre kan lämnas ur räkningen: en till att hålla reda på och läsa... Må ingen förarga sig — jag talar nu fullt medvetet som en Leo Berg *à rebours*, utan sträfvan efter nyansering.

Det namn, som läses ofvan dessa rader, hör numera till dem, som man för sitt eget anseendes skull icke bör förråda obekantskap med. För ett år sedan hade jag kanske inte vågat påstå detta. Icke som om dess bärare under mellantiden skulle ha undergått någon plötslig utveckling eller gjort någon sensationell omsadling, men hon har nyligen framträdtt med tvenne verk, som hvart för sig *tvingat* uppmärksamheten till sig och tillika ställt hennes individualitet i så full belysning som intet annat af det hon lämnat åt offentligheten. Från dem faller ock ett ljus tillbaka på hennes föregående verksamhet, och en öfversikt af denna synes mig därför icke omotiverad.

* * *

För åtta år sedan fick jag till jul en nyutkommen diktsamling, *I gryningen*, med den okända signaturen Alfaro på omslaget. Gifvaren, som köpt boken på måfå, uppmanade mig älskvärdt att för all del byta ut den, om den inte föll mig i smaken; men jag kände ingen frestelse att begagna mig af anbudet, sedan jag en gång bläddrat igenom det tämligen dryga häftet, som redan genom sin slösande omväxling i motiv och formgifning lockade mitt af recensentfördomar ogrumlade sinne. Där fanns den första pingstmorgonen i Jerusalem, där fanns den spritglade sjäaren på kajen, där fanns fosterlands-poem med fornstora minnen och blågula flaggor, där fanns resebilder från halfva Europa, där fanns visor om barn och grisar, ballader om morer och svenska medeltidskungar, fornordiska gudasagor i isländska stroffer — där fanns allting och litet dessutom.

Hade jag varit kritiker, skulle denna brokighet försatt mig i misshumör och föranledt en bister tillrättavisning åt den inbilske debutanten, som vågat besvåra allmänheten med en fullständig kollektion af sina verskrifor... Jag vidkännes en ödmjuk tacksamhet mot de omständigheter, som bevarat mig för denna grofva faute.

Det kan inte förnekas, att samlingen — särskildt som debut-bok betraktad — var oförståndigt arrangerad. Där saknades den eftertryckliga accentuering af något visst drag hos författaren, som utan ansträngning af läsaren hos denne inpräglar ett bestämdt personlighetsintryck. Att ur en mångfald skenbart sammanhangslösa eller stridiga manifestationer utleta den individuella enheten kräver en intresserad uppmärksamhet, som man dess värre gör klokast i att icke förutsätta. Det går fortare att konstatera enhetens obefintlighet.

Numera behöfver man inte uppbjuda så mycket skarpsinne för att fatta denna vill samma bok. När man griper till den nu igen, återfinner man på hvarje blad karaktäristika, som äro en välbekanta från Anna M. Roos' senare alstring, men hvilka aldrig sammanförts så oförmedladt som i förstlingsvolymen. Det var icke på måfå och med nybörjarens trefvande hand hon pröfvade de många oliktonande strängarna — de samklingade alla med någon grundton i hennes väsen och hvarje anslag hade en ren klang.

Den flammande och starka inledningssången, »Pingstmorgon» — i samma praktfulla strofbyggnad som »Pilgrimens julsång» men föga inspirerad af Hans Alienus' diktare —, ter sig inte längre enbart som ett poetiskt-religiöst stämmingsutbrott utan tillika, och än mer, som ett lifsprogram, som ett lyriskt företal till förf:s då oskrifna hufvudverk. Den harm och den hänförelse, som mäktigt brusar genom alla dessa tjugo strofer, föddes icke af en ögonblicks-extas. Det är en trosbekännelse och en stridssignal. Hvilken mångdubblad resonans få icke nu rader som dessa:

»Herre, sänd dock din Ande på nytt!
 Gif oss en talande tunga!
 Gif att den eld, som har världen förbytt,
 åter må segrande ljunga
 mot de hycklande
 fariséer,
 hårda i gärning och hala i ord,
 mot de gyecklande
 sadducéer,
 hånande allt hvad ej är af jord.»

Fariséerna voro, som man ser, tidigt framme, om än deras karaktäristik sedermera betydligt utvidgats och modifierats.

De icke särdeles många dikterna af den rent religiösa kategorien höra till det säkrast formade och mest omedelbart verkningsfulla boken rymmer. Man känner, att här ligger det centralaste. Här och kanske i »Nausikaa», en svärmodig kärlekssaga, där känslan liksom smyger sig undan bakom orden men röjer sig i den egen-domligt vibrerande mollmelodin.

Men det var icke ensamt det sublima och det tragiska som låg för Alfáros röst. Den hade jämväl toner för det lustiga, det uppsluppna, det burleska rent af, för att inte tala om den mellanliggande, mera neutrala, skalan af fridfullt-idylliskt. Hvem har inte fröjdats sig åt den oemotståndliga visan om de fyra ogifta små grisarna?

Just de grisarna förekomma inte här men väl andra af släktet, och den sorglösa tokrolighet, som förf. sedan låtit flöda i en lång räkka böcker för minderåriga, har fått sig ett hörn anvisadt i denna ovanligt omsorgsfullt presenterande samling. Den kan till och med tränga sig in med en bisarr kontrasteffekt midt i högtstämd natur- och känslolyrik som i det litet vågadt hopsatta poemet om Schweiz, där förf. efter att ha i stora konturer antydt den skönhetsvärld, som ryms i detta land »utaf turister och hoteller»,

där mången ser blott snikna värdshusvärdar
och långa, magra engelska mamseller»,

låter sin hänförda landskapsskildring kulminera i följande våldsamma eruption af natursvärmeri:

»Det finns ju likväl alper än så höga,
att ej på deras spets man byggt hoteller,
det sjöar finns så djupa, att där drunkna
de allra längsta engelska mamseller.»

Själftva Heine kunde icke bibragt den spirande sentimentaliteten en verksammare knäck. Men man får inte stanna och njuta af dessa präktiga rader, ty förf. rycker en plötsligt upp i högre stämningensrymder och slutar med ett jubelutbrott om

— — — unga, varma hjärtan,
som sköna, djärfva drömmar våga drömma,
som — när en gång dem himlens ljungeld träffat —
all världen för sin kärlek kunna glömma!»

Man kunde ju anmärka, att det finns litet för mångahanda i detta stycke — de af mig kursiverade raderna ville jag dock minst gärna undvara —, och detsamma är man hågad att säga om häftet i dess helhet, från rent bokmakarteknisk synpunkt. I andra afseenden behöfver det inte förstämna en, när man väl fått sikte på den fasta enhetlighet i lifssyn och sångsätt, som binder samman det vidtsväfvande och extrema.

Härmed vill jag inte ha påstått, att jag obetingadt sätter pris på allt hvad där står — det skulle då också ha varit ett monstrum till diktardebut —, men äfven det, som i och för sig skulle lämnat mig likgiltig, får ett slags litterärt affektionsvärde genom att på något vis bidraga till förf:s karaktäristik. Så är exempelvis för hållandet med »Sveriges dag», ett grannt och storsvenskt kväde som bättre lämpar sig till att deklameras från Renberget på Skansen en festafton än till poetisk njutning, sådan jag fattar den, men

hvars skrupelfritt pompösa ordalag bäras af en vacker gossaktig patriotentusiasm, som väl äfven den får lof att räknas med bland ingredienserna i förf:s efter ett säreget recept blandade väsen.

* * *

När den mångsidiga nya poeten kort efter sin första offentliga prestation med bortläggande af psevdonymen afslöjade sig som prosaberättare, skedde det med en bok, som i motsats till den förra frapperade genom en iögonenfallande ensidighet af den klädsamma art, som är liktydig med stilrenhet. Man träffar icke ofta en novellsamling så genomgående hel i ton och stämning som *Tysta djup*. Monoton ville jag kalla den, om icke detta attribut medförde förklenande associationer.

Det ljuder från dessa blad en lågmäld röst, som aldrig höjer sig till ett utrop för att väcka uppmärksamheten, som aldrig söker alstra effekt genom modulationer eller konstpauser, men hvars lugna och jämna klang låter förnimma ett dämpadt patos. Alla dessa historier från österland och medeltid, med sina främmande miljöer och sitt krönikeaktigt stilerade språk, få därigenom en innerlighet, en meningsfullhet, som skulle komma dem att verka som sinnrika symboler, om icke det konstnärligt säkra förtäljningssättet och den fantasifulle fabuleringen förlänade dem den verklighetsprägel, som tillhör den äkta dikten. De äro helt enkelt utsökt skrifna, med en mogen måttfullhet i kompositionen och en granntyckt stil-känsla. Där står ingenting som fyllnad eller på måfå -- berättelserna äro icke särdeles vidlyftiga, men de fylla också ut sin ram.

»Tysta djup» följdes efter fyra år af ett nytt novellhäfte, *Sagan om den sköna prinsessan Li-Hang-Tse*, uppkalladt efter den mest intagande af historierna. I sin hufvudafdelning är denna samling nära befryndad med den föregående, men rymmer därjämte några berättelser af en annan genre, raska och roliga skildringar af gammaldags herrgårdslif, med dråpliga figurer och situationer (jag erinrar endast om kuskens liktal vid hennes nåd Ehrenpreus' graf), hvilka dock här göra intryck af bihang till det öfriga innehållet.

I nästan alla Anna M. Roos' berättelser af typen »Tysta djup» är centralfiguren en kvinna — och egentligen alltid densamma. Om hon uppträder som asiatisk prinsessa eller som nordisk borgfru, om hon kallar sig Yarizme eller Iliana, Beresuntha eller Ermelin — i ett förblir hon sig ständigt lik, i sin kärlek.

Den kärleken är af en egen art. Den väckes mystiskt som genom en plötslig omvändelse, den omgestaltar lifvet som en ny födelse, den bär alla religiositetens kännemärken, trosförvissning och evighetshopp, offerlust och renhetsbegär, ja den är religion. Högre upp hinner intet ideal. Amiel hör till det fåtal, som på allvar hållit sitt på denna nivå; med bäfvande vördnad talar han om »den stora, den heliga, den höga och allvarliga kärleken, som lefver i alla fibrer och i alla själens förmögenheter», och det som icke fyller dessa kraf skyr han som något vulgärt, som en »själens mesallians». Det är inte genomsnittsandar som bekänna sig till en dylik kärlekslära, och det är inte alldagsmänniskor som praktisera den. För judarna blir den i evighet en galenskap.

Löpande som en underström genom alla dessa äfventyr och riddarsagor, griper den med makten af en inspirerad förkunnelse. Det är den som ger den stilla rösten denna varma klang, det är den som är diktens nerv. Man borde kunnat förstå det äfven om inte förf. i en symboliskt halfbeslöjad bikthistoria, »Undret», utlämnat nyckeln till hemligheten. »Undret» synes mig stå långt efter de öfriga berättelserna genom sitt osäkra oscillerande mellan direkt bekännelse och fantasiomklädning, men den rymmer sidor så själfvillt vackra, att man icke ville undvara den.

»Detta är sagan om Yarzime» — så börjar och slutar en historia -- »en saga från längst försvunna tider». Skall man ta denna upprepade försäkran på orden? Vill förf. inskräpa, att det icke längre kan förekomma unga varelser, hvilkas läppar kärleken förseglar och som i skrämsel springa och gömma sig för lyckan? När Anna M. Roos för några år sedan öfversatte ett antal af sina noveller till franskan, beledsagade hon dem med ett längre företal, där hon öppet tillkännagaf, att det hon ville skildra var något vida mera aktuellt än de fjärranifrån hämtade ämnena gäfvo vid handen — nämligen kvinnohjärtat. *Coeurs sauvages* har hon kallat boken. Titeln är ypperligt karaktäriserande, men den går inte riktigt bra att flytta till svenska, då vi icke äga något adjektiv, som på en gång innesluter begreppen skygg och stolt och obesmittad.

Just denna primitiva fraicheur, som man gärna resigneradt tänker sig förbehållen någon mytisk guldålder, står för Anna M. Roos som det i alla tider väsentliga hos det ändlöst analyserade och förtalade kvinnohjärtat. Massor af — särskildt manliga — litteraturskrifvare kunna upplysa henne, att saken ställer sig ofantligt mycket mera komplicerad än hon svärmar om; jag vet inte hur

hon skall svara på det annat än med dessa ord ur »Undret»: — »jag har endast sagt: det är så jag känner det — —».

Marika heter förf:s hittilldags sista skönlitterära prosabok. Den boken bjuder på så mycket muntration, att den säkerligen lockar många läsare utöfver kretsen af dem, som ha sinne för att pejla tysta djup. I en serie fristående bilder, sammanbundna genom hufvudpersonen, lämnar den ett färgrikt panorama öfver åtskilligt, som är dyrt och kärt för infödingarna i denna benådade hufvudstad: sommarnöjen, Karl XV, Stockholmsvår, gardister, Karl XIII:s torg, slottsbal, till och med litet nordpolsfarare i förbifarten. Man kan näppeligen koncentrera ett större antal attraktioner inom två pärmar. Jag har hört af invigda, att det hvilar en äkta Stockholmscharm öfver dessa ljusa idyller från skog och strand och gator — för egen del vet jag endast, att det mestadels är förtjusande små brottstycken af barndomsmemoarer, präglade af ett älskvärdt solhumör och tillika af den aktsamma, en smula vemodiga ömhet, med hvilken man rör vid sina tidigaste och vackraste minnen.

Men där finns mer. Den lilla flickan, som debuterar inför läsaren med att gräfvä i sand vid Ulriksdal och som man sedan följer genom upptåg och drömmier, skolgång och sällskapslif, ger sig alltifrån början tillkänna som en individ af särskild halt. Det finns inte ett spår af lillgammalt hos henne, hon förblir barnslig ända in i den ålder, då man plägar sträfva att bete sig som vuxen. Men hennes fantasi har starkare intensitet än vanliga barns, hennes rättfärdighetskänsla är mera energisk, hennes undran inför lifvet mera allvarlig och aningsfull. Grundelementet i hennes väsen är en morgonfrisk renhet, en själfbevarande skygghet, som röjer frändskap med novellernas *coeurs sauvages*.

* * *

Man kan med fog något litet förundra sig öfver att Anna M. Roos, hvars diktning städse varit genomträngd af ett rent personligt patos och fylld af inre upplevelser, blifvit beskylld för kyla och aflägsenhet från lifvet. Hade hennes syfte varit att dupera och leda på villospår, så skulle hon haft månget tillfälle att lyckönska sig. Men nu hyser hon i stället den uppfattningen, som hon uttalat i en af sina böcker: att hur mycket man än må frukta för att blotta sitt innersta, så har man på samma gång, så snart man har en konstnärs själ, ett obetvingligt behof att visa sig sådan man

verkliga är». I dessa ord ligger, tror jag, hela den enkla förklaringen till att hon prisgifvit åt offentligheten en så direkt och obeslöjad bikt som den för några månader sedan utkomna diktsamlingen *Aderton år*.

Man kan inte komma närmare ansikte mot ansikte med en människa, än man gör det i denna bok. Det känns rent af smärtsamt uppskakande att så utan förbehåll släppas in i en själs intimitet. Men tillika som en sällsynt lycka, och mest så. Ty det inre lif, som blottas i dessa bekännelser, är med allt upprördt och bittert det rymmer af en oföränderlig nobless och höghet, och det stiger fram inför en förklaradt och omskinradt af den äktaste poesi.

Kärlekshistorien, som berättas på dessa lyriska dagboksblad, hör icke till de gängse inom arten. Den har en absolut idealitet på samma gång som det varmaste verklighetslif, och den innehåller moment af legendartad mystik, som långt ifrån att vara fantastiska utbroderingar bilda epok i dess förlopp. Jag vet inte, om den skall kallas lycklig eller tragisk. Den rör sig inom sfärer, där de elementära motsatsbegreppen upplösas och mista sin mening. En sorg, som i denna grad blifvit ett lifsvärde och ett diktens källsprång, undandrar sig beklagande.

Dagboksblad sade jag ofvan. Termen faller sig naturligt, ordnade i tidsföljd och oftast noga daterade som dikterna äro; men den meddelar en biföreställning om tillfällighet och formnonchalans, hvilken man gör bäst i att afvärja. Vi ha här inte att göra med versifierade utgjutelser, som en poet ur sitt hjärtas fullhet kastat på papperet hur som helst i arbetspauser; det är fullt färdiga frukter af en diktares bästa skaparstunder. På tämligen många läsare är detta nog förspilldt — de skulle lika gärna accepterat någon sorts oansad låt-gå-lyrik, som då fått passera för det »vackra» innehållets skull.

Anna M. Roos' verskonst besitter det slags raffinemang, som är svårast att utgrunda — enkelhetens. Det låter, som om hon utan att tänka på det talade i rytm och rim, och dock vakar ständigt ett känsligt konstnärsmédvetande öfver utformningen af hennes verser. Deras väsentligaste särmarke är en sakta musik, som i egendomliga tongångar dallrar under orden och samlar sig till melodier, hvilka i sig själfva nästan bilda en dikt bakom dikten. Den enklaste, utan all effektapparat sammansatta rad får härigenom en stämmingsväckande klangfyllighet. Hur sällsamt sjunger det inte i en strof som denna:

»Hvad jag älskade, det var ju
denna morgonglans på kinden,
denna skygga, snabba skälfning,
likt den hastigt skrämnda hinden».

Och vidare, ur samma dikt:

Minns du sagans Törnerosa,
hvilande i sömn på båren,
bidande sin drömde älskling
i de långa, långa åren?

När till sist han kommit, prinsen,
och af kärleken hon väcktes,
se, då var hon än densamma,
som af sömnens slöja täcktes.

Så en gång af smärtans törne
vardt min ungdom söfd och bunden.
Älskade, när du blott kommer,
springer strax den upp ur blunden.

Ville jag vara pedantisk, så kunde jag framhäfva några asso-
nanser, som här verksamt bidraga till den musikaliska charmen.

Trånad och jubel, ångest och hopp, förtviflan och resignation —
allt ljuder i denna bok med tonfall af en betvingande innerlighet
och glöd, i bilder och uttryck stundom så djärft gripna och så mäk-
tigt suggestiva, att man stannar som inför en uppenbarelse. Hör
ett par exempel:

Kunna väl vatten
och brusande strömmar
skilja två själar åt?
Droppar det icke
tungt på ditt hjärta
af min skälfvande längtans gråt?

— — — — —
Där stiger jubel nu från alla ängar
i solskensbrand —
Där bida i mitt hjärta tusen strängar
uppå hans hand.

Nu susar fröjd af sol och blomster bjärta
i mänskors bröst —
Men jag går tyst och lyssnar i mitt hjärta:
jag minns hans röst...

I sådana verser har väl lyriken nått så högt som den kan i
konsten att ge uttryck åt det osägbara.

Det hvilar en egen glans och högtid öfver den boken. Den ger helgstämning. Det förslår inte att bruka den i slika fall öfliga tidningsfrasen: det går ett religiöst drag igenom den; ty den är i sin grund och kärna religiös. Man skönjer trådarna, som leda öfver från den till det stora arbete, där Anna M. Roos nedlagt sin kristendomsuppfattning.

* * *

I denna öfversikt har det icke, som jag ursprungligen tänkte mig, blifvit rum för ett skärskådande af Anna M. Roos' diktning för barn, alla dessa sagor och visor, som bilda en anseelig procent af hennes produktion och som i sin intuitiva barnfantastik och naivitet helt säkert äro det yppersta vår litteratur äger inom genren. Och hennes senaste prosaverk faller utanför det område, som begränsas af rubriken. Kanske inte helt ändå. Det är på sitt sätt lika subjektivt och inspireradt som »Aderton år», och det har icke ondt om sidor, som röja sitt ursprung från en diktare.

Titeln *Fariseism i våra dagar* är god såtillvida, som den låter utmanande och har ett slagords pregnans. Men af innehållet täcker den inte mycket. Boken är en af de rikaste jag känner, och det kunde den knappast varit, om den utgjort endast en polemik. Det väsentligaste i den tyckes mig inte vara det nedbrytande, utan det uppbyggande — i dubbel mening. Det förra är sådant, om hvilket människor beskäftigt skynda att försäkra, att så ha de alltid tänkt och det kunde de också ha skrivit, förutsatt — ja, det kräves verkligen en hel del förutsättningar — men det andra? Det är en enda intim trosbekännelse, ett personligt vittnesbörd af sällsynt intensitet och öfvertygelsemakt.

Så kan då detta arbete, som skenbart ligger så fjärran från kärlekssagor och lyrik, ställas på samma hylla som de diktverk, ur hvilka jag ofvan hämtat antydningar om deras författare. Ty det kan inte hjälpas — att tala om Anna M. Roos' böcker blir nödvändigt att tala om henne själf. Hon har i dem helt gifvit sig som den hon är — en individualitet af egendomlig och nobel daning, hos hvilken hög intellektuell kultur och den friskaste poetiska ursprunglighet, klarvaken tanke och brinnande känsla, lifsmission och konstnärsdrift sammansmält till en fullt organisk och unik helhet.

Klara Johanson.

Från mitt vandringsår.

IV.

Ett amerikanskt fängelse.

Under min vistelse i New-York fick jag genom en mrs Jeffreys vänliga bemedling tillfälle besöka det s. k. Elmira-fängelset, en inrättning byggd på experiment, huruvida efterföljansvärda lämnar jag därhän.

Det ligger strax utanför New-York vid en arm af Hudson-floden. Höga murar omgifva den fästningslika byggnadskomplexen. Fångvaktarna gå obeväpnade, fångarna väpnade. Den strängaste disciplin råder, arbetet går efter klockslag och är väl avvägdt, och alla måste arbeta. En lyx råder, inför hvilken främlingen häpnar. I en väldig, präktigt inredd gymnastiksal få Elmiras invånare dagligen tillfälle till utmärkt motion. Romerska och turkiska bad, regn-, strål- och skifdusch serveras i badrum med marmorkar och marmorgolf. I ett stort tryckeri går »Elmira» under pressen och lär vara väl redigerad och högst intressant, ty rövvarhistorierna äro alla »Bilder ur lifvet». En förträfflig orkester förljufvar tillvaron, spel- och klubbrum förkorta aftnarna. Fångarna få röka men ej förtära spirituosa. Det spelas flitigt biljard, fortuna och kort men aldrig om pengar. De hyggligaste fångarna få välja sin mat efter matsedel. Utmärkta bibliotek och intressanta illustrerade föredrag tillgodose Elmiras intellektuella kraf. I aftonskolan gifves undervisning i naturvetenskap, historia, geografi, stenografi och telegrafi. Hvarje söndag predikas i Elmiras kapell, men besöken äro ej obligatoriska. Kören utgöres af fångar, sånganförelaren är fånge. Jag vågar ej säga, att prästen äfven är fånge. Föga troligt är det, likväl möjligt.

Elmira går ej under namnet »fängelse», det är ett »institut»; invånarna ej »fångar» utan »pensionärer».

Dock — — »pensionärer» bo i öppna celler, försedda med gallerportar och dubbla hänglås. Innanför dessa röra de sig som vilda djur i sina burar. På de famnstjocka murarnas krön, som omgifva Elmira, vandra poster med gevär i hand, färdiga att skjuta ned den djärfve, som umgås med tanken att fly från anstalten.

Femtonhundra af New-Yorks värsta förbrytare tillbringa här en längre eller kortare tid af sitt lif. Hvilka typer! Stora tunga käkben, låga pannor, djuptliggande skygga, brinnande eller fräckt stickande ögon, baksluga, lömska eller hotfulla ansiktsuttryck; hårda ansikten, energiska ansikten, slappa, viljelösa, likgiltiga, enfaldiga ansikten. Studerar man fånglistan, ser man, att de flesta begått inbrottsstöld, öfvervåld, mord o. d. Med dylika »pensionärer» skulle en filantropisk inrättning i vanlig mening störta samman på en dag. Elmira har stått i trettio år.

Elmiraprincipen är den, att brott är en samhällsfarlig sjukdom, som kan och bör botas. Pensionärerna äro i åldern 16—25 år, således förhoppningsfulla ungdomar, ännu i besittning af stora utvecklingsmöjligheter. De intagas ej för att lida ett välförtjänt straff, nej, de undersökas af läkare och »behandlas» af läkare. Efter en viss tids lämplig behandling återbördas de som »botade» åt samhället. Ingen mottages på kortare tid än ett år. Sedan beror det på individen själf, huruvida pinan blir kort eller lång.

Doktor Robinson och hans assistenter lägga först an på att få pensionären så fysiskt stark som möjligt. Första tiden vårdas kroppen med bad, gymnastik, stark, närande föda och tillräcklig sömn. Då »patienten» ökat i vikt, sättes han i arbete. Kan han ej arbeta, måste han lära sig. Inom Elmira finnes mer än trettio yrkesskolor, och under goda lärares ledning undervisas ynglingarne i tegelslageri, plåtslageri, mureri, stenhuggeri, snideri, smide m. m. m.

Kurserna äro bestämda och obligatoriska och examina fordrande och stränga. På resultatet beror bland annat vistelsens längd inom anstalten. Utom af professionella lärare gifvas äfven lektioner af fångarna, ty man håller styft på den satsen, att »intet uppfostrar såsom det att uppfostra».

Enligt amerikansk lag får intet fängelsearbete konkurrera med den frie arbetarens. Allt arbete inom Elmira, som ej direkt tages i anspråk för anstaltens behof, är således ett Sisypusarbete. En väl uppförd mur nedrifves, då den ändtligen står färdig, smeden smälter åter sitt fint utförda arbete, stenhuggaren krossar till smulor stenen, han brutit o. s. v. Detta förhållande beröfvar arbetet moraliskt värde och värdighet.

Då »pensionären» inskrifves, iklädes han blå uniform, första graden. Han föres upp i bok och får sitt eget konto. En viss summa anslås till hans underhåll och allt, hvad han äter och sliter,

påföres honom i räkning. För alla brott mot stadgad ordning får han böta, och böterna variera emellan 25 cent (90 öre) och 1 dollar (3,80). Penningar utbetalas naturligtvis ej. Är fången sparsam med summan, han fått sig anvisad och har han något öfverskott sig till godo, får han lyfta det i reda penningar, när han som »botad» åter vandrar ut i världen.

Har han utan anmärkning under sex månader passerat den blå graden, flyttas han upp i den grå och får grå uniform. Med denna följer privilegiet att välja föda efter matsedel. Han får äfven större apanage. Står han provvet i den grå graden ett halft år, får han villkorlig frihet utanför Elmiras murar, såvida han har utsikt att hederligt förtjäna sitt eget uppehälle. Efter ytterligare sex månader får han fullständig frihet, om han uppfört sig väl och plikttroget. Begår han däremot nya »fuffens», degraderas han till röd uniform och då lyckas han ej krafla sig upp i den blå på mindre tid än ett år. Den längsta tid, någon suttit på Elmira, är nio år. Doktor Robinson berättade, att åttio procent af de frigifna föra sedan ett hederligt lif.

Är Elmira en mindre afskräckande plats än andra straffanstalter? Ack nej! I trots af intresseväckande arbete, humant bemötande, förströelser och nöjen, fattas det dyrbaraste af allt — friheten. Elmiras höga murar utestänga all utsikt; dess tjocka murar genomträngas ej af några ljud från den yttre världen. Hemlängtan och längtan efter friheten tager ofta nog hysteriska former. En ung italienare spräckte sin hufvudskål mot järngallret i sin cell. En fågel i bur sargar sina vingar blodiga.

Jag följde doktorn in i Elmirahospitalet. Den ljusa, luftiga salen med höga fönster såg inbjudande ut. Bäddarna voro bländande hvita, och i en af dem låg en yngling med lungsotens heta rosor på kinderna. Korta och häftiga pressades de flämtande andetag ur hans sjuka bröst och de underligt glänsande ögonen mötte i half förtviflan mina. Jag vände mig bort. Besökande få ej tilltala fångarna. Gud ske lof, han var ej svensk!

Cecilia Milow.

Tyska kvinnoföreningar till sedlighetens højande.

Att i våra dagar sedlighetssträfvandet liksom en mäktig brand antändt sinnena och huru dess verkningar förspörjas i alla samhällens lager, de högsta ej undantagna, visar följande meddelande från Tyskland:

I mars 1899, upplyser den tyska tidskriften »Für die weibliche Diakonie der evangelischen Kirche», utfärdades af prinsessan Elise af Salm-Horstmar, född prinsessa af Hohenlohe-Schillingsfürst, ett upprop till de tyska furstinnorna med anhållan, att dessa måtte sammansluta sig till verksamt deltagande i den sedlighetskamp, som under en följd af år omfattats med intresse af ett stort antal tyska kvinnor ur skilda stånd. Prinsessan föreslår såsom medel att främja sedligheten, dels att understödja redan bestående, af kyrkan stiftade anstalter till fallna kvinnors räddning, dels att göra sitt inflytande gällande på de män, som innehafva en offentlig ställning, och söka förmå dem att befordra sedlighetssträfvanden, motverka den likgiltighet, som i detta afseende förefinnas hos de styrande och bana väg för kvinnans arbete på de fallnas räddning. Särskildt uppmanar prinsessan sina medsystrar att begagna sitt inflytande till att bekämpa den af lagen skyddade osedligheten, som sätter en skamfläck på våra samhällen, hvilka i stället för att bestraffa synder af detta slag, söka skydda det allmänna hälsotillståndet genom införandet af poliskontroll, en åtgärd, som bl. a. på ett läkarmöte i i Berlin, då den bekante d:r Virchow var ordförande, af en stor del af de närvarande läkarne förklarades *icke* befordra sagda ändamål. Ett fälttåg mot prostitutionen hade visserligen genom upprepade petitioner öppnats af de tyska kvinnorna, dock hade striden hittills till största delen upptagits af medelklasseus kvinnor, men om nu furstinnorna ställde sig i spetsen för sträfvandet, skulle detta efter all sannolikhet vinna mera gehör.

Prinsessan ber vidare sina furstliga medsystrar betänka den tacksamhetsskuld, hvari de stå till Försynen, som bevarat dem från de frestelser, för hvilka nöd och dåliga inflytanden ofta utsätta de fattigare klasserna, och söka afbetala denna tacksamhetsskuld genom att låta de lägre klassernas sedliga nöd gå sig till hjärtat, samt uppmanar slutligen dem, som i denna fråga dela hennes åsikter, att gifva sin anslutning tillkänna genom namnunderskrift.

Resultatet af denna vädjan blef, att 71 furstinnor, hvaribland 2 drottningar, 35 furstinnor ur regerande och 34 ur f. d. regerande furstehus, tecknade sina namn under uppropet. Sedan man satt sig i förbindelse med några tyska damer, hvilka sedan lång tid tillbaka

ägnat sig åt arbetet bland fallna och sedligt hotade kvinnor, bildades en förening med namnet *Verein deutscher Fürstinnen zur Hebung der Sittlichkeit*. Den nybildade föreningen höll sitt första sammanträde i diakonissanstalten i Frankfurt a. M. den 6 maj 1902. Sexton af de i föreningen varande furstinnorna deltog personligen eller genom ombud i sammanträdet, dessutom närvaro nio damer, som tagit aktiv del i sedlighetsarbetet, samt fyra män. Förhandlingarna leddes af konsistorialrådet Dalton i Berlin och generalsuperintendenten Lohr i Cassel.

Bland de uppgifter, föreningen satt på sitt program, äro motarbetande af prostitutionen, understödandet af räddningsanstalter för fallna kvinnor samt bekämpande af osedlighet inom litteratur, konst och dramatik.

En annan kvinlig sedlighetsförening, som framträd inom Tyskland ungefär samtidigt med den nyssnämnda, är *Deutsch Evangelischer Frauenbund*, hvilket med anledning af den tyska sedlighetskonferensen stiftades år 1899. Dess upphofsman är i främsta rummet pastor Weber i München-Gladbach, som till alla tyska kvinnor af evangelisk trosbekännelse riktade en uppmaning att ansluta sig till föreningen, hvars mål enligt stadgarna är »att i evangelii anda arbeta på lösningen af kvinnofrågan samt på folkets sedliga och religiösa höjande». Detta mål vill föreningen söka nå dels genom att kämpa mot en mängd missförhållanden af ekonomisk, andlig och sedlig natur, dels genom ett positivt arbete, som omfattar en mängd olika områden. Bland dessa må nämnas gymnasial- och fortsättningskurser för kvinnor, syföreningar, hushållsskolor, föredrag i hygien och inre mission, samaritkurser, fattigvård, omhändertagande af föräldralösa barn, barnkrubbor, samkväm för tjänarinnor, föreningar för fabriksarbeterskor och butikbiträden, barnavårnsanstalter m. m.

Från riksdagen 1903.

Ju lifligare kvinnornas deltagande i det offentliga lifvet är, desto lifligare måste de känna sig medintresserade i de reformfrågor på det ena eller andra området, som komma under debatt i vårt representanthus. Ingen riksdagsfråga bör således vara för oss, svenska kvinnor, likgiltig, ehuru det ligger i sakens natur, att en del af dem mer särskildt påkallar vår uppmärksamhet. Den nu pågående riksdagen lofvar att ur kvinnosynpunkt blifva särdeles märklig, i ty att sådana utomordentligt viktiga spörsmål som ändringar inom äktenskapslagstiftningen, sedlighetsfrågan, (reglementering af prostitutionen) för att endast nämna de betydelsefullaste, äro

bragta å bane. I den öfversikt af riksdagsärendena, som vår tidskrift har för vana att meddela sina läsare, skola vi i korthet genomgå dessa frågor, därvid följande den ordning, i hvilken de framträd i kamrarna.

Frågan om *oäkta barns arfsrätt*, föranledd af en motion af hr Staaff, gående ut på »rätten för oäkta barn att ärfva efter moder och modernefränder», har varit före i riksdagen och redan slutbehandlats. Lagutskottet hade med anledning af hr Staaffs motion hemställt om en skrivelse till K. M:t med begäran om förslag till sådan ändring af gällande bestämmelser rörande oäkta barns arfsrätt, att oäkta barn, som icke är afladt under moderns äktenskap eller i förbundna led, må berättigas att lika med äkta barn taga arf efter moder och modernefränder. Reservationer hade afgifvits af hrr Hasselrot och G. Anderson, hvilka tillstyrkt att oäkta barn må taga arf efter modern med villkor att modern låtit anteckna barnet såsom sitt i kyrkoboken, och att dessutom arfsrätten skulle inskränkas till arf efter modern. I första kammaren gaf den påpekade reservationen anledning till en stunds diskussion, däri justitierådet Afzelius på ett vältaligt sätt förde utskottets talan, bland annat bemötande den invändningen, att den föreslagna lagändringen skulle fordra att oäkta barn äfven skola ärfva fader, därmed, att det är principiellt rätt att erkänna arfsrätten efter moder, men icke lika principiellt rätt att erkänna fadersarvet. Moderskapet kan fysiologiskt bevisas, hvilket däremot icke är fallet med faderskapet. Äfven i Andra kammaren åstadkom motionen ett kortare replikskifte. Därvid framhöll hr Johansson i Jönköping som sin mening att lagutskottets förslag vore för snävt; det vore orätt att göra skillnad mellan olika slag af oäkta barn, en uppfattning som motionären, hr Staaff, gendref i det han påpekade klokheten att förfara moderat, om man önskade få en god sak genomförd.

Emellertid biföllo båda kamrarna utskottets hemställan, Första kammaren med 81 mot 18, Andra kammaren utan votering.

*

En annan särdeles viktig lagfråga har i dessa dagar fått sin lösning, nämligen *rätten till barnen vid skilsmässa*. Som våra läsare torde erinra sig var samma fråga före vid förra riksdagen men föll af en del formella skäl; när den nu framkommit i en förnyad af hr M. F. Nyström väckt motion, har den rönt bättre öde. Förslaget går som bekant ut på en sådan ändring af 15 kap. 2 § giftermålsbalken, att då båda makarna »äro till skillnaden vållande och lika fallne att boet och barnen förese» det skall öfverlämnas åt domaren att efter pröfning afgöra huru i hvarje fall förfaras skall, i stället för att moderns rätt hittills varit åsidosatt för faderns. Lagutskottet har tillstyrkt motionen (med tre ledamöters reservation). Att kamrarnes mening i saken på förhand var tämligen klar bevisas af den snabbhet, hvarmed fråga afgjordes. I Första kammaren förekom det visserligen ett kortare meningsutbyte, och vid voteringen

segrade utskottets förslag med endast 7 rösters öfvervikt, men i Andra kammaren bifölls detsamma utan debatt.

Denna mot allmänt mänsklig rättsgrundsats så stridande paragraf i vår lag, hvilken inneburit en så uppenbar kränkning af hustruns och moderns dyrbaraste plikter och rättigheter, hör således numera till det förgångna. Moderns jämställdhet med fadern gent emot barnen vid äktenskapets af båda parter påyrkade upplösning, är alltså lagenligt sanktionerad. Det är att hoppas, att moderns rätt öfver barnen äfven inom äktenskapet skall i framtiden af våra lagstiftare tillgodoses på ett mera tillfredsställande sätt än hvad nu är fallet.

*

Alla lagförslag, som beröra äktenskapet måste ju räknas inom kvinnofrågornas gebit, äfven när de icke särskildt ha med kvinnans rättsliga, ekonomiska eller sociala intressen att skaffa. Den rent kyrkliga sidan af äktenskapsfrågan hör ju för den kvinnliga kontrahenten icke vara mindre viktig än för den manliga, ja i betraktande af hur mycket starkare i allmänhet den religiösa känslan är hos kvinnan än hos mannen, är den helt säkert för henne af ännu större betydelse än för mannen. Frågan om *civiläktenskap*, som nyligen åter varit före vid riksdagen, där den som bekant hör till de ofta återkommande, har därför med lifligt intresse följts inom kvinnornas läger.

Motionen om *valfritt civiläktenskap* hade i Andra kammaren väckts af hr J. Byström. Lagutskottet hade tillstyrkt hr Byströms motion om skrivelse till K. Mt angående utarbetande och framläggande af förslag till sådan ändring af gällande bestämmelser angående formen för äktenskaps afslutande, att rätt att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet måtte medgifvas jämväl dem, hvilka för närvarande äro i sådant afseende uteslutande hänvisade till vigsel inom svenska kyrkan eller främmande trossamfund. Reservation hade afgifvits af tre af utskottets ledamöter, hvilka ansågo att motionen borde afstyrkas.

Den senare meningen har också, efter en mycket liflig debatt särskildt i Första kammaren, blifvit den segrande. Från kyrkligt håll, med biskop Billing som förnämste talsman, häfdades med stor eftertrycklighet det för äktenskapets helgd undergräfvande, som ett fakultativt civiläktenskap innebure; visserligen skulle nog den dag komma, då ett obligatoriskt civiläktenskap blefve infördt, men ännu tvingade förhållandena icke därtill. En annan talare, hr Ax. G. Andersson, framhöll, att han ansåg förändringen böra göras just för att upprätthålla äktenskapets helgd genom att hämma ingäendet af fria förbindelser. — Emellertid afslogs, som vi påpekat, utskottets förslag med 72 röster mot 32. — I Andra kammaren, där meningarna icke voro så divergerande, bifölls förslaget utan votering. Genom kamrarnas olika beslut har således frågan för denna gång fallit.

Af riksdagsdebatten att döma vill det således synas, att det ej varit så mycket motståndet till det borgerliga äktenskapets princip, som dikterat utgången, som tvekan mellan lämpligheten af valfri eller obligatorisk tillämpning af den föreslagna nya vigselordningen. Detta visar, skola vi hoppas, att det ej skall dröja länge innan frågan om civiläktenskapets införande i vårt land finner en lösning.

*

Den för kvinnan märkligaste af denna riksdags många frågor torde dock vara den om *målsmanskapets upphäfvande*, hvilken, som i föregående häfte meddelades, framlagts i tvenne motioner, af hr Boström i Första kammaren, af hr Lindhagen i andra. Frågan har nu varit före i kamrarna och har där lösts på ett så pass tillfredsställande sätt, som man under nuvarande förhållanden kunnat vänta. Första kammaren har antagit lagutskottets hemställan, hvilken går ut på förtydligande af lagen rörande den gifta kvinnans rättsliga ställning. Andra kammaren har bifallit en af hrr Lindhagen och friherre Bonde afgifven reservation, hvilken ifrågasätter en lagstiftning, som erkänner lika obetingad myndighet för gift kvinna som för gift. Då kamrarna således stannade vid skilda beslut, skall man försöka åstadkomma en s. k. sammanjämkning. För dennas resultat, liksom för den i många afseenden ganska intressanta utvecklingen af ärendet, skola vi i ett följande häfte redogöra.

Föreningsmeddelanden.

Den svenska gifta kvinnans rättsliga ställning i familjen och samhället var ämnet för det föredrag, som vid Förbundets senaste samkväm i Nya Hushållsskolans lokal den 18 febr. hölls af fröken Maria Cederschiöld. Föredraget anslöt sig i det närmaste till den af fröken Cederschiöld författade, för frågan i hög grad belysande afhandling med ofvanstående titel, som står att läsa i Dagnys 3:dje häfte. Föredraget följdes af en kort diskussion, i hvilken bl. andra fru Gertrud af Klintberg och riksdagsmännen härads höfding Kronlund och borgmästare Pettersson yttrade sig. — Samkvämet afslutades med en enkel supé, i hvilken en stor del af det talrika auditoriet deltog.

*

»De kvinliga kontors- och butikbiträdenas ställning. Ett bidrag till hufvudstadens arbetsstatistik», är titeln på en af Fredrika-Bremer-Förbundet utarbetad broschyr, hvilken som bilaga ingår i föreliggande häfte. Broschyren utgör resultatet af en statistisk utredning, verkställd af Förbundet, tæck vare den ekonomiska hjälp, som på

ett frikostigt sätt lämnats från Lorénska stiftelsen. Som medarbetare i företaget kunna nämnas fröken Lotten Ström, enquéstens verkställarinna; fröken Edith Strengell och jur. kand. A. F. Gard, utförare af den statistiska bearbetningen, hvarjämte d:r Johan Leffler haft godheten ställa sin sakkunskap och erfarenhet till Förbundets förfogande.

*

Föreningen för kvinnans politiska rösträtt hade d. 23 febr. sitt första årsmöte i Brummerska skolans lokal under fru Emilia Broomés ordförandeskap. — När man tar i betraktande den korta tid, under hvilken föreningen verkat, kan man med fog säga, att den bedrifvit arbetet för sin sak med berömvärd ifver. För närvarande räknar Stockholmsföreningen ungefär 800 medlemmar, sammanlagda antalet af medlemmar öfver hela Sverige är omkring 1,500, tillhörande rösträttsföreningarna i Stockholm, Göteborg, Lund, Hälsingborg och Nyköping. Styrelsen för »Föreningen för kvinnans politiska rösträtt i Stockholm» (det namn, som på årsmötet antogs) består af följande personer: fröken G. Adelborg, fröken H. Andersson, fru E. Broomé, fröken L. Engström, fröken Alma Ericson, fröken S. Gumælius, fru A. M. Holmgren, fröken A. Lindhagen, fru E. Lindqvist, fröken A. Lithner, fil. lic. A. Skoglund, fil. d:r L. Wahlström och fröken A. Whitlock, hvarjämte efter med. d:r fröken Sundqvist och fru Wilhelmsson, hvilka afsagt sig uppdraget, fru L. Molander och fröken Stina Quint invaldes.

Som vi ofta skola få tillfälle att återkomma till föreningen och dess arbete, inskränka vi oss för närvarande beträffande detsamma att meddela den resolution, som på årsmötet fattades med anledning af hrr Boströms och Lindhagens m. fl. motioner om upphäfvande af mannens målsmanskap öfver hustrun. Resolutionen citerades under debatten om nämnda fråga i Andra kammaren af herr Lindhagen.

»Då motionerna», heter det i resolutionen, »afse att definitivt bekräfta den myndighet, som gift kvinna redan genom 1874 och 1898 års lagstiftning rörande makars egendomsförhållanden kan anses äga, måste den af tänkande kvinnor gifvetvis omfattas som en tidsenlig och värdig reform.

Då dessutom frågan om kvinnans politiska rösträtt nu börjat blifva aktuell och själfklart torde vara, att den gifta kvinnan är lika kompetent att utöfva rösträtt som den ogifta, uttalar föreningen sin anslutning till nämnda motioner äfven ur den synpunkten, att de för den gifta kvinnan bereda vägen till fulla medborgerliga rättigheter.

Det hade varit synnerligen önskvärdt, att denna fråga redan af innevarande års riksdag kunnat lösas i enlighet med motionärernas förslag, men då såväl lagutskottet som reservanterna hemställt, att riksdagen skulle begära utredning och förslag i ämnet från k. m:t, får föreningen uttala som sin bestämdaste förhoppning, att detta ej måtte leda till, att genomförandet af denna viktiga reform för långa tider undanskjutes, utan att frågan måtte så snart ske kan och helst nästa år åter föreläggas riksdagen».

DE KVINLIGA
KONTORS- OCH BUTIKBITRÄDENAS
STÄLLNING

ETT BIDRAG TILL HUFVUDSTADENS ARBETARESTATISTIK

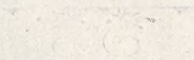
STOCKHOLM
AFTONBLADETS A.-B. TRYCKERI
1903

DE KÄNGLIGA

KONTORS- och BUTIKSTRÄDENS

STÄMNING

ETT RINGÅRIGT HUFVUDSTÅDENS ARBETARSÄLLSKAP

STÄMNINGEN
HÅLLDEN DEN 14 DE SEPTEMBER

Vår tid med sina högt uppdrifna lefnadsomkostnader, sin väldiga arbetskonkurrens och sin på alla områden till ytterlighet stegrade existenskamp har isynnerhet inom arbetarnes led, de kvinligas som de manligas, alstrat så svåra och som det vill tyckas så för-
tviflade missförhållanden, att samhällsförbättraren mången gång känner sig frestad att gifva upp ställningen som förlorad. Att han likväl icke gjort det, utan tvärtom, att arbetet för att utfinna medel till botandet eller stärfjandet af det onda oförtrutet pågår, visas bland annat af de statistiska utredningar, som årligen verkställas inom olika kategorier af arbetare för att utröna arbetsklassens lefnads- och arbetsvillkor och därigenom möjligheterna för deras förbättring.

Den betydande insats, som Lorénska stiftelsen gjort för att erhålla klarhet om vårt lands arbetareförhållanden, är väl bekant. Här ha vi dock endast att sysselsätta oss med hvad sagda förening i detta afseende uträttat för den kvinliga arbetaren. Särskildt fästa vi uppmärksamheten vid den af dr Johan Leffler, på uppdrag af Lorénska stiftelsen, verkställda undersökningen af fabriksarbeterskornas ställning i Stockholm, en enquête, hvars resultat framlades i ett förträffligt arbete, »De industriella arbeterskornas lefnads- och löneförhållanden i Stockholm», hvilket på sin tid varit föremål för ett utförligt omnämnande i Dagny. Men detta verk utgjorde endast ett kapitel i den arbetande kvinnans historia, ännu återstår däraf volymer af oskrifna blad att fylla. Så finnes t. ex. vid sidan af kroppsarbeterskan, eller den i fabriker och verkstäder sysselsatta kvinnan, en annan ytterst talrik klass af arbeterskor, hvilka i de flesta fall visserligen stå ett par trappsteg högre på samhällsskalan än de förra, men som i fråga om striden för brödet näppeligen äro förmånligare ställda än deras kroppsarbetande systrar. Det är de kvinliga butik- och kontorsbiträdena, som här åsyftas.

För att kunna åvägbringa en undersökning af dessas löne- och arbetsförhållanden vände sig Fredrika-Bremer-Förbundet år 1897

till Lorénska stiftelsen med begäran om understöd, en begäran som på frikostigt sätt beviljades, i det att år 1899 1,000 kr. för detta ändamål öfverlämnades till Förbundet, hvars styrelse uppdrog åt fruarna Agda Montelius och Anna Höjer att organisera och leda sagda undersökning.

Men innan vi gå att redogöra för densamma och dess resultat torde några ord till förklaring af den jämförelsevis ringa framgång arbetet rönt, icke vara obehöfliga. Det arbetssätt, komiterade användt, har varit det vid liknande undersökningar vanliga: uppsättandet af tryckta frågeformulär, hvilka därefter utlämnats af en af komitén utskickad person till personalen i de respektive affärerna för att efter någon tid af samma person åter insamlas. Motsvarande formulär hafva tillställts äfven arbetsgifvare.

Den person, som haft i uppdrag att insamla uppgifterna, har genom muntliga redogörelser sökt att förklara undersökningens syfte samt att vinna de arbetandes förtroende. Har arbeterskan tvekat att svara vid första besöket, har ett andra eller tredje besök gjorts, ibland med bättre resultat men mången gång förgäfvets. De arbetande kvinnornas fördomar och skygghet ha ej alltid kunnat öfvervinnas. Granskar man närmare orsakerna till den visade förbehållsamheten, så synes det, dels att en viss blygsel för att deras fattiga och försakelsefulla lif skulle bli känt bundit arbeterskornas tunga, dels tyckas de fruktat för att ett delgifvande af deras små lönevillkor och andra missförhållanden skulle ådraga dem arbetsgifvarens misshag. Detta hvad beträffar de lägre aflönade. De högre aflönade hade däremot helt andra orsaker för sin avfoghet gent emot undersökningen. En del har ej velat afge svar af fruktan för att om deras goda ekonomiska ställning blefve känd, detta skulle menligt inverka på deras framtida utsikter, andra ha vägrat att lämna upplysningar i tanke att ett offentliggörande skulle medföra skyldighet att betala skatt o. s. v. Grundmotivet till arbeterskornas tystnad torde dock i såväl det ena som det andra fallet bero på oerfarenhet i allt slags samhälleligt arbete och missuppfattning af deras personliga ställning till det samma. Och man får ej undra därpå. Den arbetsklass, hvarom här är fråga, saknar all organisation, den saknar i följd däraf i högre grad än fabriksarbeterskan den solidaritetskänsla och allmänanda, som skingrar misstron till offentligheten, hvarföre en enquête inom den sistnämnda kategorien af arbetande kvinnor gifvetvis måste blifva mer tillfredsställande än bland den förra.

De för biträdena afsedda formulären ha, trots det att ingen

möda lämnats osparad för att de skulle erhålla den största möjliga spridning, endast besvarats af 378 stycken, d. v. s., då enligt den officiella statistiken antalet af i Stockholm på kontor och i butiker anställda kvinnor år 1897 utgjorde 1318 (en siffra, som dock antages vara alltför låg) ha svar inkommit från föga mer än en tredjedel. Af de till 129 firmor och affärer ställda formulären ha icke flere än 36 svar inkommit, dock öfverensstämmande i alla viktiga punkter med biträdenas uppgifter.

Materialet torde således ej anses tillräckligt för att kunna utgöra en säker grund för en tillfyllestgörande statistisk utredning. Då emellertid de ingångna svaren i ett par punkter, d. v. s. med afseende å arbetstidens längd och lönernas storlek, äro tämligen fullständiga, bör man åtminstone i dessa viktiga fall kunna bilda sig ett något så när exakt omdöme, hvarföre, då oss veterligt, hittills ingenting blifvit gjordt för att bringa klarhet i det som angår denna arbetsklass förhållanden eller för att afhjälpa inom densamma förefintliga missförhållanden, en granskning af det erhållna materialet, trots dess ofullständighet, måste blifva lärorik nog.

* * *

Vid besöken hos kontors- och butikbiträdena användes ett tryckt frågoformulär af följande innehåll:

Fredrika-Bremer-Förbundets frågoformulär
för undersökningar rörande kvinliga
kontors- och butik-biträdens ställning i Stockholm.

Att besvaras af biträdet.

1. Arbetsgifvarens namn och adress, eventuelt firma?
2. Bitrådets namn?
 - » födelseort (stad eller län)?
 - » födelseår?
 - » vistelsetid i Stockholm?
3. Civilstånd (ogift, gift, änka)?
4. Affärgren (kapp-, kortvaru-, matvaru- etc.)?
 En gros- eller detalj-affär?
5. Bitrådets ställning i affären (första biträdet, andra biträdet etc.)?
6. Anställdes i handelsyrket? År 18
 - » i specialiteten? År 18
 - » i affären? År 18

7. Arbetstid: hvardagar (utom lördagar) från kl. till kl.
 » lördagar från kl. till kl.
 » söndagar » kl. » kl.
 Förekommer arbete utöfver ofvan antecknade tider?
 Hvilka tider af året?
 Huru många timmar pr dygn?
8. Rast för måltid från kl.
9. Någon elevtid?
 Huru lång?
 Hvar?
 Betalning härunder? Huru mycket, (kontant, in natura)?
 Huru har lönen sedan stigit?
10. Aflöning?
 Försäljningsprocent?
 Förekommer särskild betalning för öfvertids- eller söndagsarbete? Huru mycket, (kontant eller in natura)?
11. Särskilda förmåner hos arbetsgifvaren:
 Fri bostad eller hyresbidrag?
 » kost?
 » läkarevård, medicin?
 » tvätt?
 Andra förmåner?
12. Annat arbete som ger inkomst? Huru stor?
13. Arbetslöshet under 1898?
 Tillfälligt arbete härunder? Beskaffenhet?
 Inkomst?
14. Semester under 1898? Med hel eller delvis bibehållen lön?
 Huru lång?
15. Uppsägningstid? Huru lång?
16. Understöd af föräldrar, anhöriga eller andra?
 Hvaraf består detta?
17. Bostad:
 Hos arbetsgifvaren?
 » föräldrar, anhöriga?
 Hyr i första eller andra hand? Delar rum? Är inackorderad?
18. Utgifter för inackordering?
 » » mat?
 » » hyra?
 » » kläder?
 » » diverse?

19. Medlem af sjuk- eller begrafningskassa, understöds- eller försäkringsförening?
Hvilken? Afgifter?
20. Utgifter för anhöriga? Hvilka?
Huru mycket eller på hvad sätt?
21. Hälsotillstånd: godt, temligen godt, klent, mycket dåligt?
Lidit eller lider af kronisk sjukdom? Hvilken?
22. Lokalens beskaffenhet? Uppvärmning?
Renhållning?

378 biträden hafva besvarat formulären, af dessa voro 351 biträden anställda uti 212 affärer, 27 st. hafva icke uppgifvit affärens namn.

* * *

Undersökningen har omfattat följande arter af affärer:

Lif- och olycksfallsförsäkringsbolag, expressbyrå, advokatbyrå, patent-agenturbyrå, skeppsklarerarefirma, telegrambyrå, statens järnvägar, blomsterhandel, frukt- och blomsterhandel, badhus, bageri, konditori och karamellfabrik, matvaruaffär, mjölk- och smöraffär, speceriaffär, kaffehandel, kolonialaffär, tvål-, ljus- och såpaffär, brännvinsförsäljning, bok- och pappersaffär, fotografiskt magasin, galanteri-affär, instrumentmakare, velocipedaffär, maskinaffär, boktryckeri., tidning, xylograf, bomullsväfveri och spinneri, kakelfabrik, klosettfabrik, klädesfabrik, möbel- och sängklädesaffär, matt- och möbelaffär, manufakturaffär, nysilfveraffär, snörmakeriaffär, tricot-affär, garnaffär, gardinaffär, bosättningsaffär, detalj- dito, färgeri-dito, kortvaru- dito, lamp- och lysolje- dito, borstbinderi- dito, kappaffär, modevaru- dito, hattmagasin, herrekiperingsaffär, handsk- dito, paraplymagasin, tvål- och parfymaffär, cigarraffär, pelsvaruaffär, galosch- dito, reseffekt- dito, skinn-, skodon och läderaffär, skoaffär, pantbank, en gros affär utan specifikation, kontor och lager dito, konstväfnadsaffär, textilaffär och tapisserieaffär.

Frågan n:o 4 angående affärgrenens art har besvarats af 251 bitr., 52 hafva uppgifvit affären vara en gros, 17 både en gros och detalj, 182 äro anställda i detaljaffärer, 127 biträden hafva icke lämnat någon uppgift därom.

Af de 355, som besvarat frågan n:o 2, angående födelseorten, finner man att 193 biträden (54,3 %) äro födda i Stockholm, 30 i Uppsala- eller Stockholms län, 2 i utlandet, 20 lämna ingen uppgift

och af de öfriga 110 äro en eller flere från hvart och ett af Sveriges öfriga län.

En bidragande orsak till att de infödda stockholmarne och de, som ha sina familjer i Stockholm, äro i öfvervägande flertal, torde vara att söka däri, att, såsom nedan kommer att visas, lönerna mången gång gå under existensminimum, hvarför ofta endast sådana personer kunna mottaga platser i affär, hvilka hafva att påräkna hjälp i en eller annan form af föräldrarne. Om man gör sig mödan att närmare studera annonseringen efter butikbiträden, särskildt kvinnliga, kan man ock få se, att i många fall såsom ett bland villkoren fordras, att de sökande böra ha föräldrahem i Stockholm, hvilket synes tyda på, att principalerna äro medvetna om att lönerna ej äro tillräckliga för lefnadsbehofven.

Granskar man biträdenas ålder, finner man åldersgränserna vara mellan 15 och 62 år, det förstnämnda dock endast i 3 fall, det sistnämnda i 1 fall. 24:de åldersåret synes vara kulmen, under det att med det 29:de året en hastig sjunkning kan konstateras. Endast 16 % af hela antalet är öfver 33 år. Öfver 35:e året finnas endast 42 st., egendomligt nog utvisar mellan 47 och 56 år en fullständig lucka. Frågan är besvarad af 359 biträden. Åldersgrupperna äro på följande sätt fördelade:

15—18 år.....	29 st.
19—20 »	49 »
21—22 »	37 »
23—24 »	56 »
25—26 »	34 »
27—28 »	42 »
29—30 »	21 »
31—33 »	30 »
34—35 »	19 »
36—45 »	36 »
47 — »	3 »
56—62 »	3 »

Alla de, från hvilka upplysning erhållits, äro *ogifta*; endast i 3 fall ha de varit änkor och 1 fall fränskild hustru.

Angående biträdenas ställning i affären upplysa de 261 ingångna svaren, att 12 äro kontorsbiträden och bokförare, 23 kassörskor, 212 biträden, 1 prokurist, 1 kopist, 2 skrifbiträden, 3 korrekturläsare, 1 väffärrinna, 1 konstnärligt biträde, 1 ritterska

1 lagerförestånderska, 1 mäterska och 2 springflickor. Såsom synes hör ett par af de här uppräknade egentligen ej under rubriken »Kontors- och butikbiträden», men då de en gång upptagits vid undersökningen och uträkningarna gjorts med hänsyn till dem, har uteslutning ej därefter kunnat äga rum.

Den längsta tid, någon varit anställd i handelsyrket, har varit sedan 1869, den kortaste sedan 1899 (undersökningsåret). Medeltalet utgör ej fullt 7 år. 38 stycken ha haft anställning i handel sedan 1895.

I den affär, där biträdena befunno sig då enquêten ägde rum, har en person varit anställd sedan 1869, och medeltalet utgör i detta hänseende nära 5 år; 68 stycken ha haft sin nuvarande plats endast sedan 1898 (det år undersökningen gäller*), sedan 1897 utgör antalet 40, sedan 1896 33 o. s. v.

* * *

Frågan angående löneförhållandena, den viktigaste för bedömande af biträdenas ställning, har, hvad penninglönen beträffar, blifvit besvarad af alla. De med löneförhållandena sammanhängande frågorna om »försäljningsprocent» och om särskilda förmåner hos arbetsgifvare hafva däremot lämnats obesvarade af 96 biträden.

Vid undersökning af löneförhållandena synes det hafva varit naturligtast att främst dela de inkomna uppgifterna i tvänne grupper: kontorsbiträden och butikbiträden, och att sedan uppdelade dessa båda kategorier å de olika affärgrenarna, men enquêten rör sig om för små siffror, för att ett sådant tillvägagångssätt skullé kunna användas. Kontorister, som besvarat frågan, äro endast 12, lägger man till denna siffra äfven kassörskor och andra, hvilka icke rätteligen kunna inräknas under begreppet butikbiträden, kommer man visserligen till en summa af 46, men då möter man återigen den svårigheten, att kontorister och kassörskor sins emellan stå med så olika såväl löne- som arbetsförhållanden, att skillnaden mellan kontorsbiträde och kassörska ofta blir större än mellan kassörska och vanligt butikbiträde.

Grupperingen har därför gjorts endast efter årsinkomsten. Med afseende å årslönen hafva uppgifterna sammanförts i 4 grupper med tvänne underafdelningar i hvardera, enligt följande tabell:

*) Undersökningen utfördes under åren 1898—1899.

Lönegrupp	Lön	Antal	% af samtliga.
I a,	öfver 1,500 kr.	11 st.	= 2,9 %
»	b, 1,000 kr. under 1,500 kr.	49 »	= 12,9 »
»	II a, 800 » » 1,000 »	67 »	= 17,7 »
»	b, 600 » » 800 »	122 »	= 32,2 »
»	III a, 400 » » 600 »	54 »	= 14,2 »
»	b, 300 » » 400 »	29 »	= 7,6 »
»	IV a, 200 » » 300 »	13 »	= 3,4 »
»	b, » » 200 »	33 »	= 8,7 »

Biträdenas aflönning i grupp IV förefaller mycket låg, men förhållandet utjämnas något därigenom, att till flertalet inom denna grupp lönen ej utgår endast i pänningar utan äfven in natura. Härigenom kommer grupp III och ej grupp IV att i verkligheten blifva den lägst aflönade.

I hvad mån naturaförmåner utgå till de olika lönegrupperna framgår af nedanstående tabell:

	Lönegrupp I	II	III	IV	
Fri kost, bostad, tvätt, läkarevård		3	1	35	
Fri kost, bostad			3	1	
Fri bostad	1	1			
Fri kost eller delvis kost	2	6	4	3	
Fri läkarevård	2	7	3		
Hysesbidrag	1	3			
Ljus och värme eller såpa, tvål			2		
		6	20	13	39

Om man beräknar fri kost och bostad till 35 kr. per månad, så kan man anse 36 af lönegrupp IV egentligen tillhöra lönegrupp II b eller III a.

Såsom af ofvanstående framgår omfattar grupp II b med en lön af 600—800 kr. pr år $\frac{1}{3}$ af samtliga biträden. Sämst ställd är grupp III, räknande 83 biträden (21 % af samtliga) med en aflönning af 300—600 kr. (fri kost och bostad endast för 4 af denna grupp), hvars veckoaflöning sålunda blir lägst 5:76 högst 11:53.

Den minst aflönade har 15 kronor i månaden, hon är född 1880 och har haft anställning i affären sedan 1897, har god hälsa samt arbetar dagligen $13\frac{1}{2}$ timmar; hon har alltså ej fullt 4 öre i timmen.

Årliga gratifikationer vid jul och midsommar synas ej ofta förekomma.

I lönegrupp	I	åt 7	st.	100: —	kr. (2 uppgifva ej summan)
»	»	II	» 20	» 35—75	»
»	»	III	» 8	» 20—30	»
»	»	IV	» 4	» 15—75	»

En kassörska erhåller 100 kr. pr år i felräkningspängar.

Försäljningsprocent synes ej håller vara vanlig. Sådan har lämnats i

lönegrupp	I	åt 3	personer
»	II	» 12	»
»	III	» 6	»
»	IV	» 3	»

I lönegrupp I och II åtnjuta 4 st. 10 % å nettovinst och 6 st. »10 % å årslön». Denna fråga har lämnats obesvarad af 96 biträden.

Öfvertidsarbete, som förekommer i ganska många affärer vid olika årstider, såsom höst och vår, jultid, sommartid, beroende af affärens säsong, och vid bokslut för kontorister, betalas mycket sällan, enligt uppgift endast af 6 arbetsgivare, 25 å 50 öre pr timme. Söndagsarbete förekommer i regel endast i frukt- och blomsterhandel, badhus, bagerier, konditorier, matvaruaffärer, mjölkmagasin och cigarraffärer utan särskild betalning. I en del affärer tages biträdet anspråk på söndagen endast vid brådare tid, i vissa fall mot en ersättning af 50 öre pr timma. En firma betalar 3 kr pr söndag.

Endast 12 biträden uppgifva sig hafva inkomst af annat arbete, varierande mellan 400 och 48 kr. pr år, (2 st. hafva inkomst af sömnad), 198 hafva ingen bi-inkomst. 168 hafva icke lämnat någon uppgift.

Hvad beträffar frågan om rastetider, hafva 219 biträden $\frac{1}{4}$ till 2 timmars rast dagligen, 2 ha 3 timmar, 29 st. uppgifva sig hafva ingen — 64 st. ingen bestämd tid och 64 ha ej besvarat frågan.

En fråga, som helt naturligt framställer sig för den, som granskar dessa siffror, är den angående lörens förhållande till biträdets ställning inom affären. Nedanstående tabell visar fördelningen i detta afseende inom de olika lönegrupperna.

	Lönegrupp	I	II	III	IV
Af 12 kontorsbiträden och bokförare		5	7		
» 23 kassörskor		11	8	2	2
» 212 biträden		19	86	74	33

Alla kontorsbiträden och bokförare tillhöra sålunde lönegrupperna I och II, hvaremot bland kassörskorna 17 % och bland butikbiträdena c:a 50 % tillhöra grupperna III och IV.

Till grupp I hör förutom de ofvan nämnda, en prokurist, en korrekturläderska, ett konstnärligt biträde och en lagerförestånderska. Till grupp II höra 3 kopister, 2 korrekturläderskor, 1 väffärrinna, 1 riterska och 1 mäterska samt till grupp IV 2 springflickor. 117 biträden hafva icke besvarat frågan.

Lönsumman ensam utgör emellertid intet bestämdt uttryck för lörens storlek. Det är först om lönefrågan ställes i samband med föregående utbildning för yrket samt med arbetsförhållandena inom detsamma, som siffrorna få en verklig betydelse. Någon speciell yrkesutbildning lär väl i de flesta fall icke förekomma å de områden, enqueteen berör, utom möjligen genomgåendet af en handelskola, men däremot kan det tagas för afgjort, att högre skolbildning och därmed sammanhängande kunskaper i främmande språk haft betydande inverkan å lönerna i graderna I och II, ehuru frågan om skolunderbyggnad icke varit föremål för undersökning.

Önskligt hade varit, att frågan om elevtid och villkoren därunder besvarats af samtliga de tillfrågade, men denna fråga har af 201 biträden lämnats obesvarad, af de återstående hafva endast 55 st. haft längre eller kortare elevtid, medan 122 icke haft elevtid. Inom de olika lönegraderna ställer sig elevtiden sålunda:

Af lönegr.	I	hafva 8 biträden en elevtid, växlande mellan 1 och 3 månader, de flesta med lön.
»	»	II hafva 26 bitr. en elevtid växlande mellan 1/2 månad och 4 år.
»	»	III hafva 17 bitr. en elevtid växlande mellan 6 veckor och 2 år, de flesta utan lön.
»	»	IV hafva 3 bitr. en elevtid växlande mellan 1 och 3 månader, 1 uppgifver med kost.

Vi se här af att lönegr. III äfven i detta fall är sämst ställd.

Att en anställning kan vinnas utan utbildning för yrket och ofta utan elevtid måste naturligtvis spela en viss roll med afseende

å lörens storlek. Fordras t. ex. dyrbara språkstudier, universitetsstudier e. d. för att ett arbete skall kunna utföras, bör i sådant fall lönen bli högre, än om ingen utbildning erfordras.

* * *

Men utbildningsfrågan spelar dock icke den viktigaste rollen bland de faktorer, som bestämma, huruvida en lön skall betraktas såsom hög eller låg. Den mest ingripande betydelsen har frågan om arbetstiden, och det är först genom att sammanställa uppgifterna ang. lön och arbetstid, som man kan få en öfverblick öfver de förhållanden, enquëten berör.

Såsom ofvan antydts, kunde det vid fråga om lönerna hafva syntts naturligtast att utreda frågan om arbetstid för kontors- och butikbiträden hvar för sig, men återigen måste åberopas, att undersökningen, särskildt hvad angår kontorsbiträdena, rör sig med så små siffror, att intet slags bevisningsmaterial på den vägen kunnat vinnas. Då ej denna beräkningsgrund användes, kunde man tänka sig sammanförandet af de 65 olika områden, som enquëten omfattar, i grupper och att till hvardera af dessa hade förts de arbetsområden, hvilka varit hvarandra till arten mest lika. Äfven detta sätt har emellertid befunnits oanvändbart och detta af den anledning, att arbetstiden visat sig vara betydligt olika hos affärer, hvilka till sin art synas vara ganska lika och att sålunda äfven på denna väg ingen slags öfverskådlighet öfver materialet kunnat ernås.

Det återstod då det sättet, att sedan antalet arbetstimmar för hvarje biträde och hvarje affärgren uträknats pr vecka, sammanföra de affärgrenar, hvilka beträffande arbetstidens längd stodo hvarandra närmast.

Resultatet af uträkningen framgår af omstående tablå.

En tabellarisk uppställning af hvarje affärgrens arbetstid jämförd med dess löneförhållanden, har, på samma grunder som förut nämnts, ej kunnat åstadkommas. Så mycket har emellertid kunnat utrönas, att de biträden, hvilka tillhöra gruppen A och B och sålunda hafva den kortaste arbetstiden, också tillhöra de mest gynnade med afseende å lön och sålunda tillhöra lönegrupperna I och II, och likaså finner man, att till lönegrupperna III samt IV höra 35 st. af arbetstidsgruppen F och samtliga tillhörande grupperna G och H; detta vill med andra ord säga att 61 % af dem, som hafva en arbetstid öfverstigande 13 timmar pr dag, hafva en lön af högst

Arbetstiden.

Grupp	Affärsgrän	Antal bi- träden	Arbetsstimmar			
			Hvar- dagar	Lördagar	Söndagar	Antal timmar pr vecka
A	Textilaffär.	3	4—5 $\frac{1}{2}$	4—5 $\frac{1}{2}$	—	24—33
B	Statens järnvägar, Lif- och olycksfallsförs.-anst., Advokatbyrå, Patent- o. agenturbyrå, Pappershandel (d:o en gros), Textilaff. (kontor o. lager), Tidningskontor, Sko- o. Maskinaff., Bomullsspinneri, Kakelfabrik, Brännvinsförs.	31	6—8	6—7 $\frac{1}{2}$	—	36—46
C	Telegrambyrå, Tidningskontor, Boktryckeri, Xylograf, Maskin-, Manufaktur-, Gardin-, Textil o. Modevaruaffär, Bok- och Pappersh. (En gros affär, Kontor o. lager), Klädesfabrik o. Skeppsklarerareaff.	41	8—9 $\frac{1}{2}$	7 $\frac{1}{2}$ —9 $\frac{1}{2}$	—	48—56 $\frac{1}{2}$
D	Matt- och Möbel-, Borst-, Sko-, Snörmakeri-, Kortvaru-, Kolonial- och Karamellaff., Brännvinsförs., Kaffehandel, Fotografiskt magasin, Badhus (kassör) och Boktryckeri.	48	10—11 $\frac{1}{2}$	7 $\frac{1}{2}$ —11 $\frac{1}{4}$	—	57—67 $\frac{1}{2}$
E	Maskin-, Kortvaru-, Lamp- o. lysolje-, Konstväfnads-, Frukt och blomster-, Handsk-, Möbel- och sängklädes-, Smör-, Reseffekt-, Galanteri-, Velociped-, Bosättnings-, Trikå-, Garn, Tapisseri-, Färgeri-, Detalj-, Tvål- och parfym-, Paraply-, Hatt- och möss-, Mode-, Cigarr-, Kapp-, Pelsvaru-, Sko-, Glas-, Porslins- och Kaffeaff., Expressbyrå, Instrumentmakare, Tidningskontor, Klosettfabrik (kontor och lager).	147	10 $\frac{1}{2}$ —15	10 $\frac{1}{2}$ —14 $\frac{1}{2}$	2 för 2 bitr.	69—78 $\frac{1}{2}$
F	Möbel-, Kortvaru-, Lamp- och lysolje-, Pelsvaru-, Nysilfver-, Cigarr-, Sko-, Frukt- och blomster-, Karamell-, Matvaru-, Smör- och mjölk-, Specceri- och Bageriaff. samt Badhus.	76	12 $\frac{1}{2}$ —14	12 $\frac{1}{2}$ —15 $\frac{1}{2}$	4—12 för 11 bitr.	79 å 92
G	Cigarr-, Matvaru-, Smör- och mjölk-samt Bageriaff.	28	13 $\frac{1}{2}$ —16	14—17 $\frac{1}{2}$	3—7 för 28 bitr.	89—114 $\frac{1}{2}$
H	Bageributik.	2	19	19	16 för 2 bitr.	130
		376	—	—	—	—

En har svarat »efter godtfinnande» (en prokurist) samt en har ej besvarat frågan.

400 kr. pr år. För dem som hafva en lön af 200—300 kr. tillkommer dock ofta kost och fri bostad.

Jämför man butikbiträdenas arbetstid med kroppsarbeterskornas (enl. den af dr Leffler upprättade statistiken för Stockholms kroppsarbeterskor, sida 44), finner man, att för kroppsarbeterskor den vanligaste arbetstiden är 11 $\frac{1}{2}$ —12 timmar.

Bland butikbiträden däremot är för 28 % arbetstiden mer än 13 timmar pr dag.

Att de lägst aflönade ofta hafva kost och logis hos arbetsgifvaren sammanhänger säkerligen nära med den långa arbetstiden.

Det visar sig nämligen, att de biträden, som ha sina löneförmåner till större eller mindre del in natura äro i afseende på arbetstiden långt sämre ställda än de, som ha kontant lön. Sämst af alla ha i detta hänseende bageribiträdena. Dessa få arbeta äfven om söndagarne, och medeltalet för dem ställer sig så oerhördt högt som 102 timmar i veckan eller, efter 7 arbetsdagar pr vecka, 14 $\frac{1}{2}$ timmar om dagen.

De två, som ha längsta arbetstiden, arbeta 130 timmar i veckan eller 18 $\frac{1}{2}$ timmar om dagen. Detta låter nästan otroligt, men enligt deras egen uppgift arbeta de utan någon bestämd måltidsrast från kl. 3 på morgonen till 10 på aftonen med afbrott på söndagen mellan 11 och 1 mid. och 6 och 7 på e. m. Deras lön är 15 kr. pr månad och c:a 7 kr. i försäljningsprovision.

Liksom inom gruppen H den långa arbetstiden är förbunden med fri bostad och kost, så finner man ock inom arbetstidsgruppen G att längsta arbetstiden är förenad med dessa förmåner.

Så vid *bageri*, där samtliga, som tillhörde denna lönegrupp, bodde hos arbetsgifvaren och ingen särskild tid var anslagen till måltidstimme, vid smör- och mjölkaffärer där 6 lämnat svar, bodde 4 inom affären och en af dem, som bodde utom denna, hade den kortaste arbetstiden 12 timmar; vid *matvaruaffär*, där af 8 endast 1 bodde utom affären och denna enda jämte en kamrat hade en arbetstid af 13 timmar (de öfriga 14—16 timmar); vid *cigarraffär*, där 16 biträden tillfrågats; af de 7, som hade längsta arbetstiden, bodde 5 hos arbetsgifvaren.

* * *

Ang. öfriga faktorer, som hafva inflytande på kontors- och butikbiträdenas arbets- och löneförhållanden, visa uppgifterna följande:

Frågan om arbetslöshet har lämnats obesvarad af 230 biträden,

men då af dem som svarat 144 lämnat den upplysning, att de hela året varit anställda i arbetet, och endast 4 att de haft kortare tid af arbetslöshet, torde den slutsatsen kunna dragas, att för det stora flertalet af kontors- och butikbiträden arbetet regelbundet fortgår året om.

Semester har under år 1898 åtnjutits af 212 st.; af dem ha 4 ej haft lön under semestern och 4 endast delvis, medan 204 haft full lön.

Semesterns längd har varit:

för dem, som ej haft lön: en 3 1/2 månad, två 1 månad och en 8 dagar;

för dem, som delvis åtnjutit lön, 3 14 dagar och 1 10 dagar.

Bland dem, som haft full lön ha 36 haft 1 månad, 10 från 14—30 dagar, 65 st. 14 dagar, 66 från 8—14 dagar och 27 från 1—8 dagar; medeltalet blir omkring 14 dagar.

Uppsägningstid tycks ej vara allmän, endast 78 bitr. hafva bestämd uppsägningstid, varierande mellan 1 à 6 månader, 1 har 14 dagar, 6 obestämd, 95 ingen och 198 hafva icke besvarat frågan.

Äfven frågan (n:o 16) ang. understöd af föräldrar eller anhöriga har lämnats obesvarad af flertalet, nämligen af 207 bitr. Intet understöd mottaga 100 bitr. Af de 71 bitr. som säga sig få understöd af föräldrar eller anhöriga tillhöra 3 lönegr. I och 24 lönegr. II, (af dessa erhålla tvänne årlig pension 50 och 150 kr., och de öfriga bostad helt och hållet eller delvis), 27 bitr. tillhöra lönegr. III. (en del erhålla allt, andra mat och bostad eller penningunderstöd). Af de 17 biträden, som tillhöra lönegr. IV erhålla 7 bostad samt de andra helt eller delvis mat, kläder etc.

Af de 259 svaren angående bostadsförhållanden (n:o 17) framgår, att de allra flesta, nämligen 188 bitr., äro boende hos föräldrar eller anhöriga, 46 bitr. erhålla bostad hos arbetsgifvarne, 23 äro inackorderade utom hemmen (flertalet betala mer eller mindre för sig äfven i föräldrahemmen), endast 2 hyra rum i första hand, 119 bitr. lämna frågan obesvarad.

Hälsotillståndet synes i allmänhet vara tillfredsställande. Af de 296 svaren utvisa 211 godt, 66 tämligen godt, 17 kient och 2 mycket dåligt. Några uppgifva den sjukdom, hvaraf de lida, såsom hjärtfel, blodbrist, nervositet, allmän svaghet, dåliga ögon. Många förbigå frågan om hälsan under tystnad.

Lokalens beskaffenhet anse 192 bitr. vara god, 47 anmärka mörk, fuktig eller kall, 139 besvara icke frågan. Städning i loka-

len verkställes endast i 22 fall af bitr. helt och hållet, i 27 fall delvis, och i 64 fall af andra. 265 besvara icke frågan.

Medlemmar af en eller annan sjuk- och begravningskassa, lif- eller olycksfallsförsäkring äro 59 bitr., af dessa tillhöra:

12 bitr.	Lönegr. I.
39 »	» II.
3 »	» III.
5 »	» IV.

3 bitr. äro olycksfallsförsäkrade af arbetsgifvarne. 150 hafva besvarat frågan nekande och 169 ha icke besvarat densamma.

* * *

Vi ha här i korthet redogjort för de faktiska upplysningar, som genom enquëten kunnat vinnas och som samtliga beröra sakens utsida. Men under sysslandet med dessa torra och som det vill synas å vissa områden föga talande siffror, framställa sig en del betraktelser. ej blott af ekonomisk utan af etisk-social art. Det är dessa synpunkter vi såsom afslutning på vår lilla statistiska undersökning och med stöd af dess siffermaterial skola med några ord söka utveckla.

En faktor, som måste tagas med i beräkningen för att erhålla en riktig uppfattning af de kvinnliga butikbiträdenas ställning, är den som har afseende på arbetsmiljön. Det är ju alldeles klart, att hvarje arbete medför vissa slag af kostnader, så t. ex. för vetenskapsmannen inköp af böcker och instrument, för artisten inköp af färger, betalning af modeller, nödvändigheten af resor m. m.; ju lägre en årsinkomst är, desto mindre kan den naturligtvis bära en af själfva arbetet beroende utgift. Men nu förhåller det sig så, att det område, vi här afhandla, medför utgifter, som ej stå i rimligt förhållande till arbetarens inkomster och ej håller äro direkt beroende af arbetets art. Dessa utgifter gälla biträdenas toalett. Våra butikbiträdens eleganta, moderna toaletter och deras af hårfrisörskans händer ordnade hår framkalla själfmant denna reflektion.

Skulden drabbar härvidlag i främsta rummet arbetscheferna, hvilkas anspråk på sina biträdens elegans icke motsvaras af den lön, som till dem utbetalas, och som förutsätter att bristen skall fyllas genom uppoffring från hemmet eller på annat sätt, lika godt hvilket. Ja, det saknas ej exempel på att principaler, för hvilka dessa missförhållanden påpekats, med en betecknande axelryckning svarat: »de

hafva ju natten att förtjäna på». Men äfven om till vår handelskårs heder ett så cyniskt betraktelsesätt torde höra till undantagen, kan det icke bortresonneras, att de öfverdrifna fordringarna med afseende å toaletten, lätt drifver den unga arbeterskan på afvägar. På något sätt måste ju de fina kläderna anskaffas.

Orättvist vore det emellertid att endast skylla på arbetsgifvaren. Felet ligger mången gång hos arbeterskan själf, i hennes lättsinne och fåfänga och brist på plikt- och ansvarskänsla gent emot familj och hem. När man ser en af dessa elegant klädda unga damer när man betänker hur låg lönen är och hur lång arbetstiden i buti- kerna, frågar man sig: »hur är denna unga flickas ställning i hemmet?» Hennes arbete upptager ju så helt hennes tid, att hon ej kan hjälpa modern med hushållssysslorna; men bidrager hon i stället till husets underhåll? Åtgår all hennes förtjänst till hennes toalett och nöjen och litar hon för lifvets nödtorft på hjälpen från sina an- höriga? Framkallar ej den öfverdrifvet fina toaletten hos dottern själfviskhet och missaktning för det enkla hemmet, där modern, som dock bär hushållets börda, i det yttre ej kan mäta sig med henne? Det vissa är, att den pretention i klädedräkt, som i så många fall synes vara ett oeftergiftigt villkor vid butikanställningar, kan upp- resa en mur mellan arbeterskan och hemmet, utplåna familjekärleken och verka demoraliserande på karaktären.

Af den gjorda undersökningen framkomma en del upplysningar, hvilka liksom illustrera hvad som ofvan sagts. Vi vilja meddela dessa här, ehuru siffrorna tyvärr ej äro så talande som man skulle önska.

Det säges visserligen att af de 155, som lämnat svar å frågan, om de hafva utgifter för anhöriga, 25 svarat, att de hade sådana utgifter och 130 att de ej hade det, samt att af de 171, som be- svarat frågan om understöd från anhöriga, 71 svarat, att de hade sådant understöd och 100 att de ej emottogo understöd, men då genom svaren ang. bostadsförhållandena det visat sig att $188 = 72\%$ af dem, som lämnat svar å denna fråga, bott hos föräldrar eller an- höriga, synes det tämligen säkert, att understöd till eller från hem- met förekommer i mycket större utsträckning, än hvad svaren gifva vid handen. Att siffrorna ej gifva större klarhet, är ju ganska na- turligt. Om en person har en lön af 40 kr. i månaden och hon af denna lön lämnar hemmet 25, så kan det sägas, att hon har under- stöd af hemmet, då hon för så billigt pris får bostad, mat, tvätt, ved, lyse m. m. Men å andra sidan kan det mycket väl hända, att

dessa 25 kr. äro för modern, som skall sköta hushållet, en hjälp, hvilken af henne räknas som understöd. Huru olika uppfattningen angående begreppet »understöd» varit, finner man också af svaren. Så t. ex. har ett biträde 85 kr. i månadslön, bor hos föräldrarna, betalar 30 kr. och kallar detta att hon *gifver* understöd, medan en annan, som har 30 kr., bor hos föräldrarna och betalar 30 kr., säger att hon af föräldrarna *får* allt. Detta är de motsatta ytterligheterna, men mellan dem finnas många fall, som visa att begreppen taga och gifva understöd kunna vara mycket olika.

Bland dem, som anse sig »*lämna* understöd» se vi en person, som erhåller 60 kr. pr månad i lön, bor hos modern och försörjer denna. En annan, som har 100 kr. i månaden är ensam om alla utgifter för sig och modern. Ännu en med likaledes 100 kr. pr månad underhåller jämte två yngre bröder med mindre lön hela hemmet, bestående af sex personer.

Bland dem som säga sig *mottaga* understöd finnes en, som har 50 kr. inkomst i månaden och för 15 kr. får bostad, mat och kläder. En person, som har 15 kr. i månaden säger sig betala »billig afgift» för mat och bostad, och en som har 35 kronors månadsinkomst betalar 10 kr. i inackordering hos föräldrarna och har 25 kr. för egen räkning.

Sammanfattar man nu den lärdom man inhämtat af denna undersökning, synes det som om kontors- och butikbiträdenas yrke vore å de bättre lönade platserna ett ganska godt sådant, men att det däremot för de lägre lönade vore särdeles illa ställt. Den låga lönen tillsammans med de långa arbetstiderna tala för sig själfva, och då därtill kommer de anspråk, som arbetsgifvaren ställer på toalett och som säkerligen mången gång understödes af biträdenas egen fåfänga, så är det tydligt att den arbetande omöjligt kan klara sina utgifter; antingen måste hemmen träda emellan eller, då detta ej kan låta sig göra, inträder nöd eller frestelse att på otillåtliga vägar fylla bristerna.

Att arbetsområdet ej är så uteslutande godt, bevisas väl också däraf, att det vanligen så snart öfvergifves. Det visar sig nämligen att af dem som besvarat frågan om anställningens längd, medeltalet ej varit i yrket mer än 7 år, en låg siffra, äfven om man frånräknar de fall, då till följd af giftermål platsen lämnats. Det är ju ock naturligt, att ett arbetsfält, på hvilket man ej kan försörja sig, icke länge kan bibehålla sina arbetskrafter.

Den fråga som nu närmast framställer sig är: hvad kan göras

för att förbättra ställningen inom den kvinliga arbetsklass, som här berörts? Ett tillfredsställande svar på det spörsmålet tilltro vi oss ej att lämna, ej heller ligger det inom ramen för en statistisk utredning. Vi hoppas emellertid att de förhållanden vi varit i tillfälle att blotta, skola i någon mån bidraga att sprida ljus öfver tillståndet inom den här behandlade gruppen af våra arbetande systrar och således bilda ett led, om än ett ytterst ringa sådant, i det pågående verket för vårt folks moraliska och ekonomiska höjande.

* * *

I ofvanstående af Fredrika-Bremer-Förbundet verkställda utredning ha följande personer medverkat:

Enquëten är verkställd af fröken Lotten Ström; materialets statistiska bearbetning är gjord af fröken Edith Strengell och jur. kand. A. F. Gard, hvarjämte dr Johan Leffler godhetsfullt biträdt med råd och upplysningar.

För den värderika hjälp, som härigenom lämnats företaget, hembär Förbundets samtliga medarbetare sin tacksägelse.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur nov. 1902—febr. 1903.

Svensk:

Eira n:r 22—24, 1902. 1—3.
 Folkskolans barntidning n:r 33—36. 1902. 1—6.
 Hälsovänner n:r 23—24, 1902. 1—4.
 Hemtrefnad n:r 36—40, 1902. 1—8.
 Hemåt n:r 10, 1902. 1—2.
 Idun n:r 48—52, 1902. 1—8.
 Jordmodern n:r 12, 1902. 1—2.
 Kamraten n:r 1.
 Kyrklig tidskrift n:r 6, 1902. 1.
 Läsnig för hemmet n:r 5—6, 1902.
 Manufakturisten n:r 1—5.
 Mot hemmet n:r 12, 1902. 1—2.
 Nordisk tidskrift n:r 7—8, 1902. 1.
 Nya kyrkans tidning n:r 12, 1902. 1.
 Ord och bild n:r 12, 1902. 1.
 Pedagogisk tidskrift n:r 10, 1902. 1.
 Saga n:r 16, 1902. 1—2.
 Sedlighetsvännen n:r 6, 1902.
 Slöjdundervisningsbladet n:r 11—12, 1902.
 Social tidskrift n:r 9—10, 1902. 1—2.
 Svensk bokhandelstidning n:r 48—52, 1902. 1—7.
 Svensk damtidning n:r 48—52. 1902. 1—8.
 Svensk läraretidning n:r 49—52. 1902. 1—7.
 Svensk musiktidning n:r 18—20, 1902. 1—4.
 Tidning för lärarinnor n:r 45—52, 1—8.
 Tidning för Sveriges läroverk n:r 1—2, 1903.
 Tjugonde seklet n:r 1—5.
 Varia n:r 12, 1902. 1—2.
 Verdandi n:r 6, 1902. 1.

Finländsk:

Finsk tidskrift n:r 9—12, 1902. 1—2.
 Nutid n:r 12, 1902.

Norsk:

For Kirke og Kultur n:r 10, 1902. 1.
 Husmoderen n:r 33—36. 1902. 1—4.
 Nylænde n:r 23—24, 1902. 1—3.
 Urd n:r 47—52, 1902. 1—7.

Dansk:

Bog og Naal n:r 12, 1902. 1—3.
 Kvinden og Samfundet n:r 24—25, 1902. 1—3.
 Kvindernes Blad 3 dec.—31 dec. 1902, 7 jan.—11 febr.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 23—24, 1902. 1—3.
 Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 48—52, 1902. 1—6.
 Die Frauenbewegung n:r 23—24, 1902. 1—3.
 Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen n:r 12, 1902. 1—2.
 Neue Bahnen n:r 23—24, 1902. 1—4.
 Neues Frauenleben n:r 12, 1902. 1—2.

Engelsk:

The English Woman's Review n:r 1.
 The Nurses' Journal n:r 12, 1902. 1.
 The Nursing Record n:r 765—769, 1902. 770—774.
 The Woman's Journal n:r 46—51. 1902. 1—6.

Fransk:

La Femme n:r 21—22, 1902. 1—3.
 La vie heureuse n:r 1—4.
 Revue du Travail n:r 11—12, 1902. 1.

Anmälan.

Dagny, utgifven af och organ för *Fredrika-Bremer-Förbundet*, anmäler med **1903** sin 18:de årgång. Tidskriften skall fortfarande ha till sin hufvuduppgift att verka för en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt, såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende.

Liksom tillförene skall *Dagny* beakta kvinnofrågan och alla dess företeelser samt ägna sin uppmärksamhet åt olika områden af kvinnlig verksamhet, så väl de praktiska som de ideella. Ehuru största utrymmet är förbehållet åt sociala frågor, stå de litterära intressena, i all synnerhet de litteraturalster, som behandla kvinnorörelsen i in- och utlandet, äfven på tidskriftens program. Öfersikter och notiser, kortare berättelser, resebref, biografiska och historiska utkast m. m. skola alljämt rikligt i tidskriften inslyta.

Dagny redigeras af fröken *Lotten Dahlgren*, till hvilken, under Förbundets adress, alla bidrag till och meddelanden rörande tidskriften böra ställas.

Dagny utkommer **1903** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* ... kr. 3,50.

För icke medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Annonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 31 Östermalmsgatan 31.

Adress:

Freerika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62.

Förbundets byrå öppen 11—4.

Allm. tel. 48 16.